

PREDSLOV

Vladimír Thurzo

Už je to osemdesiat rokov, čo 4. novembra 1936 zaznelo slávnostné *Veni Sancte*, ktorým si prví študenti a pedagógovia vyprosovali svetlo Ducha Svätého, Božiu pomoc a požehnanie do štúdia a práce na novozriadenej bohosloveckej fakulte. Fakulta dostala na vtedajšiu dobu príznačný názov Československá štátna katolícka bohoslovecká fakulta v Bratislave. Medzi zriadením fakulty podľa civilného zákona v roku 1919 a kánonickým erigovaním 15. augusta 1935 ubehlo šesťnásť rokov. Tak dlhý čas od civilného po cirkevné zriadenie, ako aj samotný názov napovedajú, že fakulta sa nerodila ľahko a bola výsledkom nevyhnutných kompromisov. Evokuje to myšlienku na pôrodné bolesti, ktoré sprevádzajú zrod každého nového ľudského života. Cirkev má vo svojich dvetisíc ročných dejinách bohatú skúsenosť, že prakticky každé dobré dielo je od svojho počiatku sprevádzané mnohými ťažkosťami.

Výročie fungovania fakulty zároveň výborne zapadá do tohtoročného cirkevného kontextu, ktorý sa nesie v znamení Jubilejného roka milosrdenstva. Bohoslovecká fakulta, v našom prípade najstaršia teologická vzdelávacia inštitúcia na Slovensku, je pre Cirkev vždy Božím darom. Na existenciu bohosloveckej fakulty, navyše v rámci najstaršej a najväčšej slovenskej štátnej univerzity, Univerzity Komenského, sme si za posledné roky zvykli ako na samozrejmosť. Nemalo by to však viesť k tomu, že by sme zabudli na vďačnosť voči Pánu Bohu. Práve história nám ukazuje, že nie vždy bolo jej jestvovanie samozrejmé a spolužitie so svetskými vzdelávacími inštitúciami jednoduché. Teologické fakulty sa kedysi považovali za neodmysliteľný základ univerzity klasického typu. V súčasnosti musí bohoslovecká fakulta zápasit' o svoje miesto v spoločnosti a vo verejnom vzdelávacom priestore rovnako, ako v konečnom dôsledku každá iná fakulta. To je niečo, čo treba prijať bez zbytočných emócií ako fakt a na druhej strane ako výzvu. Práve roky istej samozrejmosti jestvovania sú nebezpečenstvom upadnutia do letargie, poľavenia v odbornom raste a zápase o kvalitu.

Jedným z nevyhnutných rozmerov rastu fakulty je skvalitňovanie publikačnej činnosti. Fakultný časopis, ktorého číslo práve držíte v rukách, aj keď je to iba jeho šesťnásťny rok, sa stal už neodmysliteľnou súčasťou dejín fakulty. Jednou z našich snáh pri tvorbe časopisu je taký výber článkov, aby odzrkadľoval

širokospektrálnosť a multidisciplinaritu, ktoré sú charakteristickým znakom teologického štúdia posledných desaťročí.

Teológia nechce zostať zakonzervovaná vo svojich niekdajších, tradičných témach, ale má snahu držať prst na pulze doby a reagovať na nové podnety a výzvy, ktoré prináša súčasnosť. Odzrkadľuje to aj obsahové zloženie tohto čísla. Od článku, ktorý reaguje na reformu školstva na Slovensku z pohľadu vyučovania katolíckeho náboženstva sa presúvame ku kritickému pohľadu na virtuálny svet, vytvorený rýchlou a intenzívnou informatizáciou spoločnosti. Nasledujúce príspevky ponúkajú skôr tradičné témy z oblasti homiletiky, filozofie a patológie. Tešíme sa, že záverečný príspevok pochádza od nášho denného doktoranda. Veríme, že jeho publikačný počín bude povzbudením aj pre ostatných doktorandov, zvlášť v dennej forme štúdia. Ich publikácie sú osobitne cenné, pretože sú s'aby lakmusovým papierikom úrovne doktorandského štúdia na fakulte. Moderná fakulta bez kvalitného doktorandského štúdia nie je možná.

REFORMA ŠKOLSTVA NA SLOVENSKU A JEJ VPLYV NA VYUČOVANIE KATOLÍCKEHO NÁBOŽENSTVA NA ŠKOLÁCH

Tibor Reimer, Emília Fulková

Abstrakt

Štúdia sa zaoberá analýzou reformného procesu školstva na Slovensku a jeho vplyvu na katolícke vyučovanie náboženstva na školách. Vychádza z ideologizovaného školstva a prechádza jednotlivé fázy reformy až po súčasnú implementáciu školského zákona. Venuje sa hlavným prvkom kurikulárnej reformy a skúma jej vplyv na vyučovanie katolíckeho náboženstva na školách, vychádzajúc z názorov učiteľov katolíckeho náboženstva na školskú reformu.

KLúčové slová: vyučovanie katolíckeho náboženstva – škola – kurikulárna reforma

ÚVOD

Transformácia výchovy a vzdelávania na Slovensku vychádza zo situácie školstva počas obdobia komunizmu, kde školská politika bola ovplyvnená centralistickým a predovšetkým ideologickým pohľadom na výchovu a vzdelávanie v školách ako aj mimo nich. Toto sa prejavovalo na jednej strane v riadení školstva ako aj v obsahu vzdelávania: dôraz sa kládol skôr na odborné školstvo, akákoľvek inovácia bola skôr nivelizovaná.

Situácia sa radikálne zmenila po novembri 1989. Nastalo najprv obdobie deideologizácie edukácie ako aj snahy po decentralizácii a demokratizácii. Transformácia školstva sa týkala koncepcie obsahu, organizácie a riadenia a vyžiadala si preto aj zmeny príslušných školských zákonov a nadväzných záväzných predpisov i nové právne normy s osobitným zreteľom na aktuálne medzinárodné dokumenty a odporúčania v oblasti výchovy a vzdelávania. Takýto široký a zložitý politicko-spoločenský a spoločensko-pedagogický rámec transformácie výchovno-vzdelávacej sústavy sa realizoval len postupne: úpravami platných školských zákonov alebo vydávaním nových právnych pedagogicko-organizačných a pedagogických noriem.

Podľa B. Kosovej a Š. Porubského obdobie deideologizácie a decentralizácie postupne prechádzalo do fázy hľadania väčšej stability v školstve, ale aj nových inovácií, ktoré viedli práve k týmto prvým reformným návrhom, ktoré nakoniec vyústili do nového školského zákona. Súčasnú dobu môžeme charakterizovať ako proces implementácie.¹

Celá transformácia edukácie na Slovensku bola okrem iného ovplyvňovaná aj predstaviteľmi školskej politiky. Podľa M. Zelinu jedna z príčin, prečo sa niektoré reformné zmeny neudiali skôr je predovšetkým časté striedanie vlád, keď niektorí ministri nemali čas realizovať vypracované projekty a opakovane sa stávalo, že nová vláda neprijala projekty na reformu školstva a snažila sa vypracovať nové, vlastné projekty alebo reformu ignorovala.² Okrem toho, viacerí autori tu poukazujú aj na to, že „akademická obec nebola dostatočne zapojená do projektovania reformy vzdelávania na základných a stredných školách a nartikulovala programové východiská systémových zmien v oblasti regionálneho školstva.“³ Ďalšou vážnou príčinou meškania reformy boli finančné zdroje – projekty reformy predpokladali značné investície do školstva zo strany štátu, ktoré sa za ostatných dvadsaťpäť rokov nezvýšili.

ODIDEOLOGIZOVANIE A DEMOKRATIZÁCIA ŠKOLSTVA

Pred rokom 1989, počas obdobia komunizmu v školskej politike prevládal princíp jednotnej školy s minimom voliteľných predmetov, centralisticky riadenej štátom. Napriek tejto jednotnej a centralistickej vízie začala sa však už v sedemdesiatich rokoch ukazovať snaha o určité reformné kroky. V roku 1976 bol vyhlásený *Projekt ďalšieho rozvoja československej výchovno-vzdelávacej sústavy*, ktorý bol reakciou na stále zreteľnejšie technologické, hospodárske a sociálne zaostávanie Československa za vyspelými demokraciami Západnej Európy. Politicky bol však zdôvodňovaný predovšetkým iluzórnym zlepšením životných podmienok detí a mládeže v socialistickej spoločnosti, ktorá vedie k ich rýchlejšiemu intelektuálnemu vývoju a zrelosti.⁴ Je potrebné uznať, že v tomto projekte bolo v súlade s medzinárodnými tendenciami množstvo progresívnych prvkov, napr. permanentné celoživotné vzdelávanie, premeny štruktúry

¹ KOSOVÁ, B., PORUBSKÝ, Š. *Transformačné premeny slovenského školstva po roku 1989*. Banská Bystrica: PF UMB, 2011.

² ZELINA, M. Reforma školstva: stav – problémy a perspektívy. In: *Učiteľské noviny* 1/2012, 26. septembra 2012, s. 4.

³ HUMAJOVÁ, Z., PUPALA, B. Podoby školskej reformy. In: HUMAJOVÁ, Z. et al. *Vzdelávanie pre život. Reforma školstva v súvislostiach*. Bratislava: Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika, 2008, s. 18.

⁴ KOČKA, M. *Ďalší rozvoj československej výchovnovzdelávacej sústavy*. Bratislava: SPN, 1979.

a obsahu vzdelávania, demokratizácia úplného stredoškolského vzdelávania a pod. Táto “mylná ideologická téza o akcelerovanom intelektuálnom vývoji detí a mládeže v socialistickej spoločnosti však nakoniec vyústila do neprimeranej teoretickej náročnosti učiva, do konceptuálneho prehustenia obsahu a príklonu k formalizmu vo výučbe, vedúcemu k preťažovaniu žiakov. Na primárnom stupni vzdelávania boli tieto dôsledky ešte posilnené tým, že hoci povinná školská dochádzka bola predĺžená na 10 rokov, spomínaným projektom sa dĺžka primárneho vzdelávania skrátila z piatich na štyri roky”.⁵ Tento projekt bol následne aj legislatívne zabezpečený zákonom č. 29/1984 Zb. o sústave základných a stredných škôl.

Historicky prevratné politicko-spoločenské a sociálno-ekonomické zmeny, ku ktorým došlo na Slovensku po novembri 1989, si logicky vynútili aj zásadné právne, pedagogicko-organizačné, ale najmä aj ideovo-pedagogické zmeny v oblasti výchovy a vzdelávania a jeho riadenia. V koncepcii obsahu a organizácie výchovy a vzdelávania išlo najmä o zmeny, aby sa v obsahu a procese výchovy a vzdelávania uplatňovali objektívne overené najnovšie poznatky vedy a techniky a vylúčili z neho jednostranné ideologické nánosy. Súčasne sa vykonali aj prvé zásahy na legislatívne uchopenia demokratizačných postupov, ktoré mali za úlohu vrátiť školskému prostrediu náležitú mnohotvárnosť a pestrosť. Neskôršie sa čoraz viac vynárali otázky o modernizácii vzdelávacej štruktúry v oblasti obsahu vzdelávania a otázky stanovovania reformného konceptu. (decentralizácia správy, zriaďovanie alternatívnych, cirkevných a súkromných škôl a školských zariadení). “Táto prvá fáza bola krátka a prebehla tesne po zmene politického režimu v roku 1989, t.j. bola pre Českú a Slovenskú republiku ešte spoločná. Bola charakteristická *dekonštrukciou* starých ideológií a štruktúr, vypracovávaním rozvojových perspektív, ktoré však boli väčšinou založené na idealistických pohľadoch na možnosti ďalšieho politického a ekonomického rozvoja spoločnosti. Bola to fáza, keď bolo jasné, čo treba prekonať, ale neboli celkom zrejmé konkrétne postupné ciele ďalšieho smerovania ale najmä cesty, ako tieto ciele dosiahnuť. V tejto krátkej fáze bola vzdelávacia politika štátu, pro-reformné postoje učiteľov a verejná mienka v súlade. V ďalšom období sa však už v oboch republikách, najmä vďaka inému smerovaniu politických reprezentácií, riešili otázky školstva rozdielne”.⁶

V januári roku 1990 ustanovil vtedajší minister školstva L. Kováč expertnú skupinu, ktorej úlohou bolo v krátkom čase vypracovať dokument, ktorý sa mal sústrediť na odideologizovanie školstva a ďalšie demokratizačné, decentralizačné a pluralitné zmeny. Tak vznikol projekt *Duch školy*. Projekt požadoval, aby

⁵ KOSOVÁ, B., PORUBSKÝ, Š. Slovenská cesta transformácie edukačného systému po roku 1989 na príklade primárneho vzdelávania a prípravy jeho učiteľov. In: *Pedagogická orientace*, 2011, roč. 21, č. 1, s. 37.

⁶ KOSOVÁ, B., PORUBSKÝ, Š. Slovenská cesta transformácie edukačného systému, s. 38.

sa hneď začalo pracovať na reformách základného, stredného aj vysokého školstva. Niektoré návrhy sa postupne dostávali do praxe cez novely zákonov. Tak bol napr. systém základných a stredných škôl novelizovaný zákonom č. 171/1990 Zb. z 3. mája 1990, ktorý ustanovil niektoré nasledovné školské reformy: skrátenie povinnej školskej dochádzky z 10 na 9 rokov, na školách sa nepovoľuje činnosť politických strán a politických hnutí a umožňuje sa zriaďovať súkromné a cirkevné školy. Touto novelou sa narušil jednotný systém jednotnej školy a uplatnila sa diferenciacia podľa schopností žiakov. Ďalšia novela školského zákona bola v novembri 1990 a zmenila sa zriaďovateľská funkcia stredných odborných učilíšť – tieto školy boli vyňaté zo správy zrušených generálnych riaditeľstiev a zriaďovateľská funkcia prešla na štátnu správu (zákon č. 552/1990 Zb.).⁷

V oblasti vyučovania náboženstva sa štát svojou legislatívou už od r. 1991 snažil poskytnúť religióznym rodičom, iným osobám a zariadeniam možnosť vychovávať deti v súlade s vieroučnými a mravoučnými zásadami vlastnej registrovanej cirkvi a náboženskej spoločnosti, a to aj v rámci štátneho školstva. Preto zákon o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností 308/1991 v §6 umožňoval všetkým štátom uznaním cirkvám plniť svoje poslanie aj výučbou náboženstva s podľa svojich vnútorných predpisov ustanovovať učiteľov náboženstva do funkcie.⁸ Vyučovanie náboženstva v škole bolo zakotvené v ústave SR, ktorá bola schválená zákonom 460/1992. V druhom oddiele o základných ľudských právach a slobodách uvádza, že „Cirkvi a náboženské spoločnosti spravujú svoje záležitosti samy, najmä zriaďujú svoje orgány, ustanovujú svojich duchovných, zabezpečujú vyučovanie náboženstva a zakladajú rehoľné a iné cirkevné inštitúcie nezávisle od štátnych orgánov.“⁹

STABILIZÁCIA A INOVÁCIE V ŠKOLSTVE

V priebehu nasledujúcich rokov sa systém vzdelávania a výchovy čoraz viac zbavoval totalitných črt a pod tlakom spoločenských zmien dochádzalo k ďalším legislatívnym úpravám. Ďalšou novelou boli zákon č. 230/1994 Z. z. z 23. augusta 1994 a zákon č. 231/1994 Zb. z 23. augusta 1994, ktorými sa mení zákon č. 29/1984 Zb. v znení neskorších predpisov. Do zákonov sa premietli niektoré ustanovenia Ústavy SR o právach národnostných menšín na vzdelávanie v ich jazyku a bol vytvorený priestor pre podnikateľskú činnosť škôl, znovu

⁷ VIŠŇOVCOVÁ, Z. *Rozvoj školstva na území Slovenska* [online]. [cit. 24. mája 2016]. Dostupné na internete: <http://historia.szm.com/dejiny skolstva/vseobecne.htm>.

⁸ Vyučovanie náboženstva na školách od roku 1991 usmerňuje Zákon č. 308/1991 Z. z. o slobode náboženskej viery a postavení cirkví a náboženských spoločností v znení zákona č. 394/2000 Z. z.

⁹ *Ústava Slovenskej republiky*, č. 460/1992 Z. z., II. oddiel, čl. 24, b. 3.

sa upravilo postavenie ZUŠ tak, že tieto boli vypustené zo sústavy základných a stredných škôl; v zákone sa tiež po prvýkrát uvádzajú súkromné a cirkevné SOU, ZUŠ a SPV. Právomoci vymenúvať a odvolávať riaditeľov škôl a školských zariadení a zriaďovať a zrušovať školy a školské zariadenia sa presunuli z centrálnej úrovne na obce a samosprávy, čím sa definitívne začala realizovať decentralizácia školského systému. V decembri 1997 dochádza k významnej novelizácii školského zákona z roku 1984 predĺžením povinnej školskej dochádzky z 9 na 10 rokov (zákon č. 6/1998 Z. z.). Zákonom bol tiež zabezpečený povinný postupný prechod 8-ročnej ZŠ na 9-ročnú, ktorou od školského roku 2000/2001 prechádzajú všetci žiaci.¹⁰

Významným prvkom tohto obdobia bolo vypracovanie prvej ucelenej koncepcie reformy školstva za pôsobenie ministra L. Haracha. Projekt *Konštantín*, ktorý dostal oficiálny názov *Národný program výchovy a vzdelávania* bol riadený štátnym tajomníkom E. Komárikom a pracovalo na ňom približne 30 odborníkov. Vo svojej rozsiahlosti sa projekt nerealizoval, pretože po nástupe novej vlády a novej ministerky školstva E. Slavkovskej v decembri roku 1994 sa na jeho implementácii systematicky prestalo pracovať a na podnet pani ministerky sa vypracovala ďalšia koncepcia školstva pod názvom *Škola roku 2000*, tento koncept sa však nerealizoval.¹¹

Na dopyt žiakov a rodičov po širšej a pestrejšej vzdelávacej ponuke reagovalo ministerstvo školstva a v roku 1993 začalo s výraznejšou diferenciaciou obsahu vzdelávania (napr. variantné učebné plány a učebné osnovy) a pokračovalo v tomto trende aj v nasledujúcich obdobiach. Podľa Humajovej "rozsah úprav a tempo zmien neboli dostatočné, no napriek tomu možnosť zvoliť si napríklad špecializované zameranie (jazykové, športové, prírodovedné, umelecké a pod.) využili viaceré základné školy aj gymnáziá. Postupne prijímané novely možno teda považovať skôr za úsilie kopírovať rýchlo sa meniacu realitu než za premyslenú reformnú stratégiu. Samotné uvedenie si potreby komplexnej reformy vzdelávacieho systému sa v spoločnosti vynáralo veľmi pomaly. Slabý reformný potenciál možno pripísať na vrub nielen slabej intenzite verejného záujmu o vzdelávanie, ale aj stagnujúcemu pedagogickému výskumu a neustále sa meniacemu pomeru síl v spoločnosti v prospech rôznych ideologických smerov, ktoré sa premietali do častej výmeny vlád a tým aj ministrov školstva. Tak ako neexistovala kontinuita v spoločenskom vývoji, neexistovala kontinuita ani v práci rezortu školstva. Potreba koncepčného riešenia zmien v školskom prostredí, ktoré by mali komplexný charakter a ktoré by viedli k

¹⁰ HUMAJOVÁ, Z. Etapy rozvoja slovenského školského systému. In: HUMAJOVÁ, Z. et al. *Vzdelávanie pre život. Reforma školstva v súvislostiach*. Bratislava: Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika, 2008, s. 11-13.

¹¹ ZELINA, Reforma školstva.

potrebujú deti počuť, lebo nie všetky deti to poznajú z rodiny. Toto „zreformované“ náboženstvo akoby vypúšťalo z osnov samotného Boha. Učitelia v novom kurikule kritizujú aj zmiešavanie biblického výkladu s rozprávkami. Podľa nich nové učebné osnovy predkladajú nesystematickú prípravu k sviatostiam (napr. vysvetlenie jednotlivých Božích prikázaní v rámci tretieho ročníka a pod.). Učitelia tvrdia, že na základe starých učebných osnov ešte pred reformou, deti poznali viac Sväté písmo, spoznávali viac živú vieru, ako zážitkové metódy v nových učebných osnovách, ktoré sa míňajú cieľom. Toto badať predovšetkým na stredných školách, kde nové učebné osnovy sú náročné pre študentov, ktorí sú zvyknutí na klasické formy vyučovania. Nové metodické príručky ponúkajú podľa ich slov iba skákanie medzi témami, neucelené celky, stratu uceleného pohľadu na Starý a Nový zákon, sekularizovanie teologických tém, preto učitelia musia výrazne prispôbovať témy a učivo potrebám žiaka, aby nezanechalo v nich náboženstvo iba horkú chuť zásad a pravidiel. Nové učebnice a pracovné zošity vypracované KPKC sú podľa niektorých náročné na vek, preto aj deti v niektorých ročníkoch nechcú s nimi pracovať. Podľa týchto učiteľov školská reforma priniesla transformáciu náboženskej výchovy na etickú výchovu, čo je pre učiteľov neprijateľné.

Na základe týchto údajov je zjavné, že nová školská reforma nie veľmi „očarila“ pedagógov, a že približne 45 % opýtaných respondentov nie sú z celkového hľadiska s reformou školstva spokojní. Z tohto výsledku ďalej vyplýva, že učitelia katolíckeho náboženstva nie sú otvorení ani inováciám. Aj napriek tomu, že sa učitelia nestotožňujú s novou školskou reformou, je potrebné si všimnúť, že používanie nových metodík, učebníc a nových pracovných zošitov pre žiakov má pre nich podstatný význam. Používanie nových metodík vzhľadom na rôzne prílohy, na bohatosť nápadov a na ich kvalitu označilo viac ako 50 % opýtaných respondentov.

Treba však aj vyzdvihnúť názory tých učiteľov, ktorí hovoria, žeby bolo pomýlené si myslieť, že nové kurikulum pomôže niečo zmeniť, ak pedagóg zmýšľa ešte po „starom“. S príchodom reformy, resp. s jej priebehom, ako zmenou niečoho horšieho na lepšie, je súčasne potrebné klásť dôraz na zmenu myslenia toho, koho sa reforma bytostne dotýka. Vychádzajúc z tejto úvahy, učitelia hodnotia tak, že reforma ešte neprebehla.⁴⁵

ZÁVER

Štúdia sa zaoberá analýzou reformného procesu školstva na Slovensku a jeho vplyvu na katolícke vyučovanie náboženstva na školách. Po období

⁴⁵ KESEGOVÁ, Vplyv školskej reformy na náboženskú výchovu na Slovensku, s. 40-43.

deideologizácie, decentralizácie, ale aj väčšej stability a nových inovácií, ktoré vyústili do nového školského zákona, v súčasnosti stále prebieha proces implementácie naštartovanej školskej reformy. Nie je jednoduché predvídať prípadné ukončenie tohto procesu, alebo skôr predikovať, kam sa implementácia má alebo aspoň by mala uberať. Vychádzajúc aj z názorov učiteľov katolíckeho náboženstva, reforma ešte stále neprebehla, nielen v systémových riešeniach na makro politickej úrovni, ale predovšetkým v hlavách a zmýšľaní samotných učiteľov. Skvalitnenie prípravy učiteľov katolíckeho náboženstva ako aj metodických a didaktických materiálov je pritom len jeden aspekt, aby reforma škutočne dosiahla svoj vytúžený cieľ.

Literatúra

- ADAMČÍKOVÁ, V. Je nový štátny vzdelávací program skutočne inovatívny? [online]. [cit. 24. mája 2016]. Dostupné na internete: <http://www.noveskolstvo.sk/article.php?1275>
- BROCKOVÁ, E. Alternatívne koncepcie vyučovacej hodiny náboženskej výchovy. In: BROCKOVÁ, E. (ed.). *Dosah školskej reformy na vyučovanie náboženstva. Zborník z konferencie*. Ružomberok: VERBUM, 2011. ISBN 978-80-8084-684-8.
- FULKOVÁ, E. *Všeobecná didaktika I*. Bratislava: Infopress, 2008. ISBN 978-80-8540-290-2.
- FULKOVÁ, E. Školská reforma a inovácia obsahu vzdelávania v pedagogických dokumentoch. In: *Ekonomické vzdelávanie v znalostnej ekonomike*. Bratislava: Ekonomická univerzita, 2008, s. 1 – 7. ISBN 978-80-225-2653-1.
- HUMAJOVÁ, Z. Etapy rozvoja slovenského školského systému. In: HUMAJOVÁ, Z. et al. *Vzdelávanie pre život. Reforma školstva v súvislostiach*. Bratislava: Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika, 2008, s. 9-16. ISBN 978-80-89121-0.
- HUMAJOVÁ, Z., PUPALA, B. Podoby školskej reformy. In: HUMAJOVÁ, Z. et al. *Vzdelávanie pre život. Reforma školstva v súvislostiach*. Bratislava: Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika, 2008, s. 17-32. ISBN 978-80-89121-0.
- KAČERIAKOVÁ, M. *Učebnica ako základný didaktický prostriedok* [záverečná práca]. Bratislava: RKCMBF UK, 2015.
- KESEGOVÁ, J. *Vplyv školskej reformy na náboženskú výchovu na Slovensku* [diplomová práca]. Bratislava: RKCMBF UK, 2012.
- KMEŤ, P. *Súčasná premena školského kurikula na Slovensku*. [online]. [cit. 24. mája 2016]. Dostupné na internete: http://www.pulib.sk/elpub2/FF/Chovanec1/pdf_doc/100.pdf
- KOCKA, M. *Ďalší rozvoj československej výchovnovzdelávacej sústavy*. Bratislava: SPN, 1979.
- KOSOVÁ, B., PORUBSKÝ, Š. Slovenská cesta transformácie edukačného systému po roku 1989 na príklade primárneho vzdelávania a prípravy jeho učiteľov. In: *Pedagogická orientace*, 2011, roč. 21, č. 1, s. 37. ISSN 1805-9511.
- KOSOVÁ, B., PORUBSKÝ, Š. *Transformačné premeny slovenského školstva po roku 1989*. Banská Bystrica: PF UMB, 2011. ISBN 978-80-557-0275-9.

MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY VÝSKUMU A ŠPORTU SR. Vzorové školské vzdelávacie a výchovné programy [online]. [cit. 24. mája 2016]. Dostupné na internete: <http://www.minedu.sk/index.php?lang=sk&rootId=2588>

ŠTÁTNY PEDAGOGICKÝ ÚSTAV. Štátny vzdelávací program [online]. [cit. 24. mája 2016]. Dostupné na internete: <http://www.statpedu.sk/sk/Statny-vzdelavaci-program.alej>

TUREK, I. K situácii v našom školstve. In: Učiteľské noviny 14/2013, 14. marec 2013, s. 4. ISSN 0139-5769.

TUREK, I. Zvyšovanie efektívnosti vyučovania. Bratislava: MC, 1997. ISBN 978-80-88796-49-0.

VIŠŇOVCOVÁ, Z. Rozvoj školstva na území Slovenska [online]. [cit. 24. mája 2016]. Dostupné na internete: <http://historia.szm.com/dejiny skolstva/vseobecne.htm>

ZAJAC, P. Úvod. In: HUMAJOVÁ, Z et al. Vzdelávanie pre život. Reforma školstva v súvislostiach. Bratislava: Konzervatívny inštitút M.R.Štefánika, 2008, s. 8. ISBN 978-80-89121-0.

ZELINA, M. Nový školský rok, nový minister, nové výzvy. In: Učiteľské noviny 51/2014, 3. september 2014, s. 4. ISSN 0139-5769.

ZELINA, M. Reforma školstva: stav – problémy a perspektívy. In: Učiteľské noviny 1/2012, 26. septembra 2012, s. 4. ISSN 0139-5769.

ZIMENOVÁ, Z. Reformu školstva brzdia systémové prekážky [online]. [cit. 24. mája 2016]. Dostupné na internete: <http://www.noveskolstvo.sk/article.php?532>

Die Schulreform in der Slowakei und ihre Auswirkung auf den katholischen Religionsunterricht in Schulen
Zusammenfassung

Die Studie befasst sich mit der Analyse der Schulreform in der Slowakei und mit ihre Auswirkungen auf den katholischen Religionsunterricht in Schulen. Sie stellt die verschiedene Phasen der Reform vor und die aktuelle Umsetzung des Bildungsgesetzes. Sie befasst sich mit den Hauptelementen der Kurrikulum-Reform und untersucht deren Auswirkungen auf den katholischen Religionsunterricht, auf der Grundlage der Ansichten der Religionslehrer auf der Schulreform.

Schlüsselwörter: *katholischer Religionsunterricht – Schulreform – Kurrikulum*

ThDr. Tibor Reimer, PhD.
doc. PhDr. Emília Fulková, CSc.
Department of Catechetics and Pedagogy
Roman Catholic Faculty of Theology
Comenius University in Bratislava

KRITICKÝ POHĽAD NA VIRTUÁLNY SVET VÝZVY A RIZIKÁ RODIACEJ SA INFORMAČNEJ SPOLOČNOSTI

Peter Šantavý

Abstrakt

Štúdia chce predstaviť virtuálny svet ako podstatnú súčasť rodiacej sa informačnej spoločnosti. Poukazuje na s tým súvisiace paradigmatické zmeny a riziká i výzvy, ktoré virtuálny svet, reprezentovaný informačnými a komunikačnými prostriedkami a osobitne internetom, v sebe obnáša.

Kľúčové slová: *Virtuálny svet – kybernetický priestor – internet – informačná spoločnosť – vedomostná spoločnosť.*

POPIS VIRTUÁLNEHO SVETA

Potreba a schopnosť komunikovať patrí k bytostným prejavom ľudského bytia, ktorého existencia na svete je spätá s ľuďmi, ktorých má okolo seba.

Nutnosť komunikácie na väčšie vzdialenosti patrila k dôležitým aspektom prežitia, či už išlo o lov, boj, putovanie, či iný dôvod a potrebu informovania.

Rovnako sa rozvíjala i potreba uchovávať informácie a schopnosť ich odovzdávať ďalej.

Postupne tak vznikajú technológie – od najjednoduchších nástenných maľieb a dymových, či zvukových signálov – pomocou ktorých sa človek snažil realizovať komunikáciu a uchovávanie i odovzdávanie informácií.¹

S ďalším rozvojom civilizácie sa postupne rozvíjajú a stávajú sofistikovanejšími i metódy a prostriedky uchovávania i šírenia informácií.

Postupne sa k nim pridávajú i snahy o spracovanie, klasifikáciu a rôznorodé triedenie informácií.

---

¹ MILLER, D. Cave art: an early example of information processing. In: *MD Comput*, 1999, Jan-Feb; 16(1):56-9.

Informačné a komunikačné technológie ako prostriedok

V nadväznosti na rozvoj kníhtlače a následnú priemyselnú revolúciu a vedecký i technologický rozvoj na sklonku 19. a začiatkom 20. storočia² sa rapidným spôsobom rozvíjajú technické aspekty informačných a komunikačných technológií (IKT). Súčasne stúpa ich dôležitosť pre každodenný život človeka i celej spoločnosti.

Rôznorodým spôsobom sa rozvíja i postoj spoločnosti k rozsahu, obsahu a dostupnosti informácií, čo však nie je témou tejto práce.

Z IKT sa stáva *dôležitý prostriedok života dnešnej spoločnosti*, ktorý ponúka moderné a efektívne formy komunikácie, uchovávaní a spracovávaní informácií z celého spektra ľudskej činnosti.

Informačné a komunikačné technológie ako prostriedok sa etablojú:

- v práci a službách;
- vo verejnom živote;
- v komunikácii;
- v zábave a relaxe;
- v osobnom živote.

Vo využívaní IKT badať *kontinuálny nárast*, ktorý nielenže kopíruje takmer exponenciálny rozvoj vedy a techniky, ale kvantom informácií ho pomaly presahuje.³

Zároveň sa uskutočňuje evidentný posun vo využívaní IKT *z roviny možnosti do roviny nutnosti* – ide predovšetkým o niektoré oblasti v pracovnom sektore a úradnom styku.

Oblasť IKT je jednou z tých oblastí života modernej spoločnosti, v ktorej môžeme najviac badať *technologický pokrok a jeho dôsledky* na život veľkého množstva ľudí, či zmien medzi generáciami. V tejto oblasti ide prakticky o *permanentnú technologickú revolúciu*, ktorá preniká do širokého spektra každodenného života.

² Hovoríme o tzv. Druhej a Tretej priemyselnej revolúcii. Druhá priemyselná revolúcia spadá do obdobia druhej polovice 19. storočia až po 1. svetovú vojnu. V tomto čase sa masívnym spôsobom rozrastá priemyselná výroba a prichádza k elektrifikácii spoločnosti. Tretia priemyselná revolúcia je skôr známa ako digitálna. Je obdobím nástupu digitálnych technológií, počítačov a moderných foriem spracovania informácií i komunikácie. Digitálna revolúcia bola začiatkom informačného veku a premeny spoločnosti na spoločnosť založenú na vedomostiach. HUMBER, M. *Technology and Workforce: Comparison between the Information Revolution and the Industrial Revolution* [on-line]. Berkeley: University of California, 2007. [cit. 16. mája 2015]. Dostupné na internete: <<http://infoscience.epfl.ch/record/146804/files/InformationSchool.pdf>>

³ Erich Smid, v tom čase CEO Google vyhlásil na konferencii Techonomy kalifornskom Lake Tahoe: „Every two days now we create as much information as we did from the dawn of civilization up until 2003.“ MG SIEGLE. *Eric Schmidt: Every 2 Days We Create As Much Information As We Did Up To 2003* [on-line]. TechCrunch 2010 [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <http://techcrunch.com/2010/08/04/schmidt-data/>.

Prostriedky IKT sú masovo prijímané populáciou, presahujú geografické i kultúrne vzdialenosti a pretvárajú vnímanie spoločnosti ako *global village*⁴.

Dôsledkom intenzívneho a masívneho využívania prostriedkov IKT sú výrazné zmeny v *psykológii a sociológii vzťahov*.

Postupne sa tak vytvára *virtuálny životný priestor*, v ktorom sa spoločnosť vo svojom fungovaní stáva nezávislou od priestoru.⁵

Fenomén rodiacej sa informačnej spoločnosti – zmena paradigmy

Ovocím rozvoja informačných technológií, ich prenikania do každodenného života i informačnej a komunikačnej premeny v priemysle a v ostatných spoločenských oblastiach, sú postupné zmeny v spoločnosti ako takej:

- spoločnosť sa mení na *vedomostnú* a zameranú na špičkové technológie;⁶
- informačné a komunikačné technológie už nie sú iba prostriedkom, ale sa stávajú *kontextom*;
- mení sa nielen spôsob práce, ale i čas a životný priestor: prichádza k *virtualizácii* času a priestoru;
- medziľudské vzťahy zažívajú boom rôznych foriem spolupráce a koexistencie: *adhokracia*⁷, hierarchia, totalita, social production, individualizmus...;
- obrovská dynamika vývoja a zmien informačného priestoru.

⁴ Termín *the global village* bol prvý raz v tomto kontexte použitý filozofom a mediálnym teoretikom Marshallom McLuhanom v jeho dielach *The Gutenberg Galaxy: The Making of Typographic Man* (1962) a *Understanding Media: The Extensions of Man* (1964). MCLUHAN, E. *The source of the term, "Global Village"* [on-line]. Marshall McLuhan Studies: Issue 2. [cit. 14. mája 2015]. Dostupné na internete: http://projects.chass.utoronto.ca/mcluhan-studies/v1_iss2/1_2art2.htm.

⁵ ŠANTAVÝ, P. *Informačné a komunikačné technológie (1)* [on-line]. Bratislava: RKCMBF UK. [cit. 14. mája 2015]. Dostupné na internete: <https://paulus.frch.uniba.sk/moodle/course/view.php?id=244>.

⁶ HUMBER, Technology and Workforce: Comparison between the Information Revolution and the Industrial Revolution.

⁷ STERLING, B. The Hacker Crackdown. In: *Natura* 12/1995-07/1996: "...skupiny ľudí spontánne vznikajúce naprieč tradičnou organizovanou štruktúrou pre riešenie konkrétneho problému, s významnou pomocou počítačom podporovaných expertíz, a opäť zanikajúce po jeho vyriešení..." VACEK, J., SKALICKÝ J., VOŠTRÁČKÝ Z., POTMĚŠIL J. *Společnost, věda a technologie*. ZČU, 1998: Z charakteristik společnosti znalostí: "Najlepším spôsobom organizácie nie je byrokracia, ale adhokracia. V ad hoc (k určitému účelu vytvorenej) organizácii je každá organizačná zložka modulárna a disponibilná, každá laterálne interaguje s mnohými inými jednotkami. Rozhodnutia sú prijímané podľa okolností, nie štandardným spôsobom." [cit. 16. mája 2015] Dostupné na internete: http://www.kip.zcu.cz/kursy/svt/svt_www/2_soubory/2_7.html.

Uvedené aspekty sa podpisujú pod meniaci sa spôsob života i kultúrne zmeny a bytostne sa odrážajú na psychológii vzťahov – postupne prichádza k *zмене paradigmy*.

Paradigmatickou zmenou vyjadrujeme skutočnosť, že na základe zmien v technológiách a vzhľadom na prevratný vedecký i technologický pokrok sa mení medziľudská komunikácia vo svojej podstate, menia sa vzťahy, mení sa spoločnosť a princípy jej fungovania.

Čo v súčasnosti tvorí virtuálny svet

Ako sme už uvideli, jedným z dôsledkov rozvoja informačných a komunikačných technológií je zmena v chápaní priestoru a času. Vzhľadom na rýchlosť prenosu, spracovania a šírenia informácií sa relativizuje čas a priestor až do takej miery, že právom hovoríme *o relativizácii priestoru a času*.

Na základe intenzívneho využívania IKT v modernej spoločnosti prakticky celý pracovný, úradný, či medziľudský proces prebieha v digitálnej forme len v rámci informačných prostriedkov. Postupne sa tak skutočne vytvára *virtuálny životný priestor*, v ktorom sa spoločnosť vo svojom fungovaní stáva nezávislou od priestoru.

Virtuálny životný priestor, často nazývaný aj *kybernetický priestor* (cyberspace⁸), či virtuálny svet, je fiktívny priestor, v ktorom prebieha komunikácia medzi jednotlivými subjektmi, pričom tieto sú celkom reálne.⁹

V rámci prostriedkov IKT je možné prvky kybernetického priestoru vytvárať prostredníctvom moderných počítačových sietí. S rozvojom internetu – veľmi zjednodušene povedané: celosvetovej počítačovej siete – sa tento priestor stáva súčasťou života čoraz väčšieho počtu obyvateľov tejto planéty.

Súčasne však možno povedať, že čím sofistikovanejšie sú internetové technológie, kvalitnejšie prepojenia a prehlbujúca sa počítačová gramotnosť, čím viac internet v sebe integruje aj predtým samostatné technologické celky (napríklad mobilné siete), tým viac pojem kybernetického priestoru splýva s obsahom pojmu *internet*¹⁰. Internet¹¹ je tak *aktuálnou technologickou realizáciou* virtuálneho sveta.

⁸ Tento termín prvý raz použil sci-fi spisovateľ William Gibson v roku 1992 a odvtedy sa stal neoddeliteľnou súčasťou slovníka informatikov, sociológov a politikov zaoberajúcich sa prvkami informačnej spoločnosti.

⁹ V súčasnosti už prebiehajú pokusy o redefinovanie virtuálneho sveta, v ktorom aspoň jeden zo subjektov komunikácie už nemusí byť človek, ale stroj s prvkami umelej inteligencie a strojového učenia.

¹⁰ ŠANTAVÝ, P. Internet – nové fórum na ohlasovanie evanjelia. Príspevok na odbornom seminári Potrebujeme mediálnu výchovu? [on-line]. Bratislava: RKCMBF UK, 2002. [cit. 16. mája 2015]. Dostupné na internete: <http://paulus.frcth.uniba.sk/faculty/new/science/conferences/20020504/5-Santavy.html>.

Internet ako taký, resp. súbor technických prostriedkov, ktorými je tvorený, obsahuje celú škálu možností pre fungovanie informačnej spoločnosti. V súčasnosti pre fungovanie kybernetického priestoru sú podstatné dve množiny prostriedkov: *webové technológie*¹² a *mobilné siete*¹³.

Zároveň nemožno nespomenúť i nastupujúci *internet vecí*, ktorého podstatou je integrovanie objektov reálneho sveta do navzájom prepojenej siete a internetu prostredníctvom inteligentných senzorov, elektroniky a pokračujúcej miniaturizácie jednoúčelových mikropočítačov.¹⁴ Ide prakticky o snahu čo najviac integrovať reálny svet so svetom virtuálnym.

Treba poznamenať, že vzhľadom na neustály rozvoj technologických prostriedkov podieľajúcich sa na fungovaní internetu a smerovanie k internetu vecí, sa uvedená paradigmatická zmena v spoločnosti neustále prehĺbuje a tým aj *pokračuje premena celej spoločnosti na spoločnosť informačnú*. Ruka v ruku s tým prichádza i k prehľbovaniu dôsledkov takejto zmeny na život ľudskej spoločnosti v celej jeho šírke.

V neposlednom rade treba spomenúť, že orientácia na vedomostnú a informačnú spoločnosť sa stala jasnou *politickou voľbou* prakticky vo všetkých rozvinutých častiach sveta (USA, EÚ, Japonsko a ďalšie ázijské ekonomiky, Rusko, Čína, India,...).¹⁵

¹¹ Internet je celosvetový systém prepojených počítačových sietí na základe štandardizovaných pravidiel (súbor protokolov TCP/IP,...). Internet v súčasnosti navzájom prepája milióny rôznych počítačových sietí a v nich prakticky miliardy zariadení, pričom zastrešuje neustále rastúci počet informačných zdrojov a služieb. *Internet* [on-line]. [cit. 16. mája 2015]. Dostupné na internete: <http://en.wikipedia.org/wiki/Internet>.

¹² World Wide Web, zjednodušene web, je distribuovaný informačný systém navzájom prepojených hypertextových dokumentov, ktoré sú dostupné prostredníctvom internetu. Distribuovaný znamená, že jednotlivé dokumenty sa môžu nachádzať kdekoľvek na internete. Hypertextové dokumenty sú dokumntety, ktoré obsahujú časti textu s odkazmi (referenciami) na iné dokumenty, umožňujúc tak priamy prístup k odkazovaným informáciám. *World Wide Web* [on-line]. [cit. 16. mája 2015]. Dostupné na internete: http://en.wikipedia.org/wiki/World_Wide_Web.

¹³ Mobilné siete sú územne veľkoplošné bezdrôtové počítačové siete využívajúce infraštruktúru mobilných hlasových sietí a umožňujúce pripojenie do internetu i využívanie dátových služieb. *Cellular network* [on-line]. [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: https://en.wikipedia.org/?title=Cellular_network.

¹⁴ Dokumenty a štandardizácia venujúca sa fenoménu Internet of things sú k dispozícii na webovej stránke *International Telecommunication Union* – špecializovanej organizácie OSN, ktorá sa zaoberá problematikou IKT. Dostupné na internete: <<http://www.itu.int/en/ITU-T/gsi/iot/Pages/default.aspx>>

¹⁵ Napríklad orientácia Európskej únie na vedomostnú spoločnosť (knowledge-based society) bola deklarovaná vo všetkých stratégiách terajšieho milénia – Lisabonská stratégia 2000, Lisabonská stratégia 2005 i Európa 2020. *Lisabonská stratégia* [on-line]. [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <http://www.eu2020.gov.sk/lisabonska-strategia/> *Európska stratégia 2020* [on-line]. [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <http://www.eu2020.gov.sk/strategia-europa-2020/>.

komunikácia s úradmi a pod., ale i v schopnostiach a možnostiach angažovania sa a aktívnej spoluúčasti na rozvoji a smerovaní spoločnosti.

Rizikom pre tieto činnosti v informačnej spoločnosti je nielen *digitálne rozdelenie a chudoba*, o ktorých sme písali v kapitole 2.9, ale aj *digitálne ignorovanie* ako súčasť politiky, či *haktivizmu* v modernej spoločnosti (viď kapitola 2.15).

Existuje riziko, že reálne existujúci človek, či organizácia tak pre svoje názory, postoje, hodnoty a činnosť môžu byť takpovediac *vymazaní* z virtuálneho sveta – či už čiastočne, napr. totálnym ignorovaným v médiách a informačných kanáloch, alebo takmer úplne technologickým a legislatívnym blokováním.

eGovernment, eHealth, znalostná spoločnosť – politický tlak na smerovanie k informačnej spoločnosti

Ako sme krátko spomenuli v závere kapitoly 1.3, premena spoločnosti na informačnú spoločnosť v sebe zahŕňa dôraz na vedomostný a inovačný aspekt, bez ktorých by sa informačná spoločnosť nedala budovať.

Keďže prechod k informačnej spoločnosti so sebou prináša značné technologické a tým aj ekonomické i politické výhody, orientácia na vedomostnú a informačnú spoločnosť sa stala jasnou politickou voľbou prakticky vo všetkých rozvinutých častiach sveta, ktoré sa snažia takto vytvoriť konkurencieschopnejšie a dynamickejšie poznatkovo orientované ekonomiky sveta schopné trvalo udržateľného rastu, s väčším množstvom pracovných miest a väčšou sociálnou súdržnosťou.⁴⁹

Táto politická voľba sa premieta nielen do rozvojových programov jednotlivých krajín a zoskupení, ale tiež do mechanizmov fungovania štátov.

Európska únia už druhú dekádu premieta víziu informačnej a znalostnej ekonomiky do svojich programových vyhlásení, akčných programov a zmlúv. Napríklad orientácia Európskej únie na vedomostnú spoločnosť (knowledge-based society) bola deklarovaná vo všetkých stratégiách terajšieho milénia – Lisabonská stratégia 2000, Lisabonská stratégia 2005 i Európa 2020.⁵⁰ Osobitne môžeme spomenúť i nový program Európskej Únie pre financovanie výskumu a inovácií *Horizont 2020*, ktorý bude na nasledujúcich sedem rokov hlavným nástrojom pre realizáciu hlavnej iniciatívy únie – výskumu a inovácií.⁵¹

⁴⁹ *Lisabonská stratégia 2000* [on-line]. [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: http://consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm.

⁵⁰ *Lisabonská stratégia* [on-line]. [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <http://www.eu2020.gov.sk/lisabonska-strategia/>. *Európska stratégia 2020* [on-line]. [cit. 22. 6. 2015]. Dostupné na internete: <http://www.eu2020.gov.sk/strategia-europa-2020/>.

⁵¹ *What is Horizon 2020?* [on-line]. [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>.

Na úrovni Organizácie spojených národov existuje snaha vytvoriť podmienky pre rozvoj informačnej a znalostnej ekonomiky v najnovšie stanovených *Cieľoch udržateľného rozvoja* (Sustainable development goals), v rámci ktorých je technologický rozvoj predstavený naprieč rôznymi oblasťami rozvoja, univerzálny prístup k internetu prisľúbený do roku 2020 a zadaný cieľ vyriešiť digitálne rozdelenie.⁵²

Smerovanie k informačnej spoločnosti by nemohlo napredovať, ak by štátna správa neimplementovala prvky znalostnej spoločnosti a nevyužívala prostriedky IKT pre zabezpečenie svojich procesov. Medzi základné piliere informatizácie patrí tzv. *eGovernment*⁵³ (informatizácia širokého spektra procesov štátnej správy) a *eHealth*⁵⁴ (informatizácia zdravotníctva).

Na Slovensku je informatizácia spoločnosti, výskum a inovačný rozvoj financovaný zo štrukturálnych fondov v rámci Operačného programu Informatizácia spoločnosti (OPIS).⁵⁵

Dôsledkom týchto aktivít je nielen stimulácia jednotlivých odvetví a štátnej správy, ale aj aktivity vo výchovno-vzdelávacom procese a osveta spoločnosti.

Keďže existuje riziko digitálneho vyčlenenia informačne málo gramotných skupín obyvateľstva (viď kapitola 2.9) i riziko zneužitia osobných informácií (viď kapitola 2.17), *informatizácia procesov štátnej správy by mala prebiehať zodpovedne, transparentne a celospoločenskou konsenzou.*

Mýty informačnej spoločnosti

Aspekty virtuálneho sveta a rodiacej sa informačnej spoločnosti, ktoré sme uviedli v kapitolách 2.2 až 2.19, poukazujú na viaceré riziká i bezprecedentné možnosti, ktoré sú výzvou pre modernú civilizáciu. Zároveň však rúcajú viaceré mýty, ktoré si pri všeobecnom pohľade na informačnú spoločnosť nesieme.

Medzi skutočné mýty informačnej spoločnosti môžeme zaradiť:

- bezpečnosť, anonymitu a súkromie vo virtuálnom svete,
- slobodu a objektivitu vyplývajúcu z podstaty informačnej spoločnosti,

⁵² GALATSIDAS, A. *Sustainable development goals: changing the world in 17 steps – interactive* [on-line]. In: The Guardian 2015 [cit. 9. decembra 2015]. Dostupné na internete: <http://www.theguardian.com/global-development/ng-interactive/2015/jan/19/sustainable-development-goals-changing-world-17-steps-interactive>.

⁵³ eGovernment je definovaný ako elektronická forma výkonu verejnej správy prostredníctvom informačno-komunikačných technológií (IKT). eGovernment je využitie prostriedkov a nástrojov informačných technológií (najmä siete Internet) na skvalitnenie verejných služieb pre občanov, podnikateľov a celú spoločnosť. *eGovernment* [on-line]. eGov.Sk [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <http://portal.egov.sk/sk/content/egovgovernment>.

⁵⁴ Termínom eHealth označujeme zdravotnícku starostlivosť podporovanú elektronickými procesmi, informatizáciou a prostriedkami IKT. *eHealth* [on-line]. [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/EHealth>.

⁵⁵ *Operačný program Informatizácia spoločnosti* [on-line]. [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <http://www.informatizacia.sk/opis/598s>.

- automaticky racionálny, vedecký a hodnotovo založený ráz spoločnosti postavenej na prostriedkoch IKT,
- kvalitatívny posun spoločnosti založený len na schopnosti využiť informačné technológie a vedecko-technický pokrok,
- vyriešenie veľkých civilizačných problémov (napr. chudoba, kriminalita,...) premenou spoločnosti na spoločnosť informačnú.

ZÁVER

Berúc do úvahy všetko to, čo je v tejto štúdiu uvedené, virtuálny svet môžeme vnímať ako jeden z pilierov rodiacej sa informačnej spoločnosti. I napriek tomu, že je to pilier, do ktorého sa vkladajú mnohé nádeje a očakávania, poukázali sme na riziká a výzvy, ktoré sú s ním spojené a ktoré – ak nebudú správne riešené – môžu znamenať veľké ťažkosti pre rozvoj človeka i spoločnosti.

Načrtnutá realita aktuálneho virtuálneho sveta nám však môže pomôcť čeliť rizikám a snažiť sa využiť technologický i paradigmatičký potenciál pre snahu autenticky žiť svoju vieru a schopnosť ju ďalej odovzdávať.

Vďaka pôsobeniu Božej milosti a rozlišovaniu vo svetle Božieho zjavenia máme nádej i perspektívu, v ktorej predstavený virtuálny svet nám môže byť nie zlým pánom, ale dobrým sluhom.

Záverom môžeme riziká i výzvy vyjadriť slovami Scotta Hahna: „Myslím, že Gutenbergov vynález pohyblivej sadzby je od 15. storočia pre Katolícku cirkev darom, a tak to snáď bude aj s novými médiami. Ale ako ste poznamenali, s vynálezom knižnice a pohyblivých písmen zároveň nastúpila aj sola scriptura, keď sa až príliš zdôrazňovalo jedno konkrétne médium – písané texty. A myslím že v nových médiách môžeme tiež vidieť mnoho nových darov, no zároveň aj potenciálne nástrahy. Ľudia sa stávajú počítačovo gramotnejšími, vyznajú sa v elektronických médiách, no zároveň strácajú poetickú predstavivosť, nevedia kontemplovať, prestanú si vážiť ticho. Myslím, že v konečnom dôsledku sa evanjelizácia neudeje prostredníctvom tlače, prostredníctvom internetu, ale skrze Ježiša Krista, ktorý nám dáva Eucharistiu.“⁵⁶

Zoznam použitej literatúry

A Conversation with Dr. Scott Hahn [on-line], [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<https://www.youtube.com/watch?v=ifDRq0I1kEw>>

⁵⁶ *A Conversation with Dr. Scott Hahn* [on-line]. [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <https://www.youtube.com/watch?v=ifDRq0I1kEw>.

BAŠTECKÁ BOHUMILA, *Klinická psychologie v praxi*, Portál, Praha 2003. str. 416 a nasl.

Cellular network [on-line]. [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/?title=Cellular_network>

DALZIEL HENRY, *The four amigos: Stuxnet, Flame, Gauss and DuQu* [on-line], Concise Courses 2013 [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<https://www.concise-courses.com/security/stuxnet-flame-gauss-duqu/>>

Dark Web [on-line]. [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dark_Web>

Data Mining Techniques [on-line], Dell Technical Documentation 2015 [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<http://documents.software.dell.com/statistics/textbook/data-mining-techniques>>

DOČEKAL DANIEL, *Facebook léta sbíral data o brouzacích návycích lidí, teď je využije v reklamách* [on-line], Lupa.Cz 2015 [cit. 9. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<http://www.lupa.cz/clanky/facebook-leta-sbiral-informace-o-navycich-lidit-ed-je-vyuzije-v-reklamach/>>

eGovernment [on-line], eGov.Sk [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<http://portal.egov.sk/sk/content/egovernment>>

eHealth [on-line], [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/EHealth>>

Európska stratégia 2020 [on-line], [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <<http://www.eu2020.gov.sk/strategia-europa-2020/>>

FIORE NEIL A., *The Now Habit: A Strategic Program for Overcoming Procrastination and Enjoying Guilt-Free Play*, Penguin Group, New York 2006.

GALATSIDAS ACHILLEAS, *Sustainable development goals: changing the world in 17 steps – interactive* [on-line]. The Guardian 2015 [cit. 9. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<http://www.theguardian.com/global-development/ng-interactive/2015/jan/19/sustainable-development-goals-changing-world-17-steps-interactive>>

Geek [on-line]. [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Geek>>

Hacktivism [on-line]. [cit. 24. júna 2015]. Dostupné na internete: <<https://en.wikipedia.org/wiki/Hacktivism>>

HUMBER MATHAIS, *Technology and Workforce: Comparison between the Information Revolution and the Industrial Revolution* [on-line]. University of California, Berkeley 2007 [cit. 16. mája 2015]. Dostupné na internete: <<http://infoscience.epfl.ch/record/146804/files/InformationSchool.pdf>>

Intellectual property [on-line], [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Intellectual_property>Internet [on-line]. [cit. 16. mája 2015]. Dostupné na internete: <<http://en.wikipedia.org/wiki/Internet>>

ISO/IEC 24760-1:2011 [on-line]. ISO 2011 [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <http://www.iso.org/iso/iso_catalogue/catalogue_tc/catalogue_detail.htm?csnumber=57914>

KONDRLA PETER, *Postmoderna – priestor pre svojské alternatívy*, Rozmer 1/2013, Bratislava 2014.

Lisabonská stratégia [on-line]. [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <<http://www.eu2020.gov.sk/lisabonska-strategia/>>

- Lisabonská stratégia 2000* [on-line]. [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <http://consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/en/ec/00100-r1.en0.htm>
- LUDWIG PETR, *Konec prokrastinace: Jak přestat odkládat a začít žít naplno*, Jan Melvil Publishing, Brno 2013.
- MCLUHAN ERIC, *The source of the term, "Global Village"* [on-line]. Marshall McLuhan Studies: Issue 2, 17.5.2000, [cit. 14. mája 2015]. Dostupné na internete: <http://projects.chass.utoronto.ca/mcluhan-studies/v1_iss2/1_2art2.htm>
- MILLER D., *Cave art: an early example of information processing*, MD Comput 1999. Jan-Feb;16(1):56-9. USA
- MG SIEGLER, *Eric Schmidt: Every 2 Days We Create As Much Information As We Did Up To 2003* [on-line]. TechCrunch 2010 [cit. 22. júna 2015]. Dostupné na internete: <<http://techcrunch.com/2010/08/04/schmidt-data/>>
- Net neutrality* [on-line]. [cit. 24. júna 2015]. Dostupné na internete: <https://en.wikipedia.org/wiki/Net_neutrality>
- Operačný program Informatizácia spoločnosti* [on-line]. [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<http://www.informatizacia.sk/opis/598s>>
- Prokrastinácia* [on-line]. [cit. 1. septembra 2015]. Dostupné na internete: <<https://sk.wikipedia.org/wiki/Prokrastin%C3%A1cia>>
- Rise Of a Second Digital Divide*. Dostupné na internete: <<https://pinigeria.org/media-centre/blog/rise-of-a-second-digital-divide/>>
- SÁRKOZI IVAN, *Jak mohu jako majitel webu docílit toho, aby uživatelé neblokovali reklamu?* [on-line]. Podnikatel.cz 2015 [cit. 9. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<http://www.podnikatel.cz/clanky/jak-mohu-jako-majitel-webu-docilit-toho-aby-uzivatele-neblokovali-reklamu/>>
- STERLING BRUCE, *The Hacker Crackdown*, Natura 12/1995-07/1996.
- ŠANTAVÝ PETER, *Informačné a komunikačné technológie (1)* [on-line]. RKCMBF UK, 27.04.2013 [cit. 14. mája 2015]. Dostupné na internete: <<https://paulus.frcth.uniba.sk/moodle/course/view.php?id=244>>
- ŠANTAVÝ PETER, *Informačné a komunikačné technológie (2) – vybrané kapitoly* [on-line]. RKCMBF UK, 27.04.2013 [cit. 1. septembra 2015]. Dostupné na internete: <<https://paulus.frcth.uniba.sk/moodle/course/view.php?id=245>>
- ŠANTAVÝ PETER, *Internet – nové fórum na ohlasovanie evanjelia* [on-line]. Príspevok na odbornom seminári „Potrebujeme mediálnu výchovu?“, RKCMBF UK, Bratislava 2002. [cit. 16. mája 2015]. Dostupné na internete: <<http://paulus.frcth.uniba.sk/faculty/new/science/conferences/20020504/5-Santavy.html>>
- ŠANTAVÝ PETER, *Využívanie obrázkov, fotografií a iných materiálov z rôznych zdrojov* [on-line]. Christ-Net.Sk, 10. apríl 2012 [cit. 1. septembra 2015]. Dostupné na internete: <http://www.christ-net.sk/slobodne_media>
- UK Plans To Do Away With Free Speech... In The Name Of Free Speech*. Dostupné na internete: <<https://www.techdirt.com/articles/20150513/07020630985/uk-plans-to-do-away-with-free-speech-name-free-speech.shtml>>
- VACEK JIŘÍ, SKALICKÝ JIŘÍ, VOSTRACKÝ ZDENĚK, POTMĚŠIL JAROSLAV, *Společnost, věda a technologie* [on-line]. ZČU, 1998 [cit. 24. júna 2015]. Dostupné na internete: <http://www.kip.zcu.cz/kursy/svt/svt_www/2_soubory/2_7.html>

WASSERMAN STANLEY, FAUST KATHERINE, *Social network analysis: methods and applications*, Cambridge University Press, Cambridge 1994, ISBN 978-0-521-38707-1.

What is Horizon 2020? [on-line]. [cit. 7. decembra 2015]. Dostupné na internete: <<https://ec.europa.eu/programmes/horizon2020/en/what-horizon-2020>>

World Wide Web [on-line]. [cit. 16. mája 2015]. Dostupné na internete: <http://en.wikipedia.org/wiki/World_Wide_Web>

A Critical view of the Virtual World. Challenges and risks of the nascent Information Society

Summary

The study is focused to introduce virtual world as essential part of nascent information society. The work points to the related paradigmatic change and the risks and challenges that virtual world, represented by the information and communication technologies and particularly the internet, in itself entails.

Keywords: *Virtual world – cyberspace – internet – information society – knowledge society.*

Mgr. Ing. Peter Šantavý
Department of Catechetics and Pedagogy
Roman Catholic Faculty of Theology
Comenius University in Bratislava

HOMILETICKÉ DIREKTÓRIUM

Marian Šuráb

Abstrakt

Príspevok sa venuje analýze Homiletického direktória, ktoré v roku 2015 zverejnila Kongregácia pre Boží kult a disciplínu sviatostí. Najprv predstavuje podobné direktória, ktoré sú zamerané na iné oblasti života Cirkvi. Potom nasleduje genéza Homiletického direktória, ktoré má dve hlavné časti a dva dodatky. Prvá časť sa venuje homílii a jej liturgickému nastaveniu. V nej sa rieši liturgický rozmer homílie, princípy biblického výkladu, spiritualita kazateľa, situácia spoločenstva a príprava homílie. Druhá časť je zameraná na liturgický rok a poskytuje príklady a návrhy, aby kazateľ sprostredkoval múdru pedagogiku Cirkvi, ktorá ohlasuje a počúva Sväté písmo v rytme liturgického roka. Prvý dodatok ponúka kazateľom k liturgickým čítaniam na jednotlivé nedele a slávnosti vhodné články Katechizmu Katolíckej cirkvi, ktoré môžu zakomponovať do homílie. Druhý dodatok prezentuje dokumenty, ktoré sú venované homílii.

KLúčové slová: homília – direktórium – kazateľ – liturgia – exegéza – príprava – katechizmus – poslucháči.

ÚVOD

V reakcii na žiadosť Biskupskej synody z roku 2008 Kongregácia pre Boží kult a disciplínu sviatostí zverejnila *Homiletické direktórium* (10. 2. 2015), ktoré má pomôcť kazateľom v ich službe. Naplnilo sa tak pranie pápeža Benedikta XVI. v posynodálnej exhortácii *Verbum Domini* (30. 9. 2010), aby vzniklo homiletické direktórium. Direktórium bolo zverejnené po tom, ako bola publikovaná exhortácia pápeža Františka *Evangelii gaudium* (24. 11. 2013), kde sa homílii venuje veľký priestor. Aj preto známy taliansky pastorálny teológ Chino Biscontin odporúča, aby sa v kontexte problematiky homílie popri direktóriu zohľadňovalo aj 25 paragrafov *Evangelii gaudium*, ktoré sú venované homílii.¹

¹ BIBLIA KAZNODZIEJSKA. „Dyrektorium homiletyczne” – komentarz włoskiego pastoralisty [online]. [cit. 18. mája 2016]. Dostupné na internete: <https://www.bkaznodziejska.pl/Archiwum/2016/styczen-luty-2016/FORUM-HOMILETYCZNE/Dyrektorium-homiletyczne-komentarz-wloskiego-pastoralisty>.

INÉ DIREKTÓRIA

Homiletické direktórium je jedným z mnohých dokumentov tohto druhu. Okrem neho sa ukázalo po Druhom vatikánskom koncile najmenej deväť iných direktórií. Ako prvé bolo spracované *Ekumenické direktórium*, obsahujúce normy, pokyny i návrhy týkajúce sa realizácie koncilových pokynov v oblasti ekumenizmu. Promulgované bolo v dvoch častiach: prvá 14. mája 1967, druhá 16. apríla 1970. Nasledovalo *Katechetické direktórium – Directorium catechisticum generale* z 11. apríla 1971, pripravené Kongregáciou pre klérus a predložené ako Všeobecná katechetická inštrukcia. Po dvadsiatich šiestich rokoch tá istá kongregácia spracovala ešte jeden analogický dokument, *Všeobecné direktórium o katechizovaní*, publikované vo Vatikáne na slávnosť Nanebovzatia Panny Márie 15. augusta 1997.

Kongregácia pre klérus vydala ešte iné direktória. Najprv 31. januára 1994 bolo akceptované Jánom Pavlom II. *Direktórium o službe a živote kňazov*, a takmer o dvadsať rokov neskôr bolo pripravené nové vydanie, podpísané 14. januára 2013 pápežom Benediktom XVI. a promulgované Kongregáciou pre klérus 11. februára toho istého roku ako *Direktórium o službe a živote kňazov*. Toto nové vydanie je rozšírené vzhľadom na skoršiu náuku Jána Pavla II. i Benedikta XVI. Direktóriu o službe kňazov predchádzalo direktórium na tému služby biskupov. Kongregácia pre biskupov 22. februára 1973 publikovala *Direktórium o pastierskej službe biskupov Ecclesiae imago* a o tridsaťjeden rokov neskôr 22. februára 2004 vyšlo *Direktórium o pastierskej službe biskupov Apostolorum successores*, pripravené tou istou kongregáciou. Obidva dokumenty obsahujú praktické aplikácie koncilového učenia predstaveného v Dekréte o pastierskych úlohách biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*.

Iným direktóriom pripraveným Apoštolskou stolicou bol dokument Kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí *Direktórium o svätých omšiach za účasti detí*, ktoré bolo promulgované 1. novembra 1973. Ešte iným direktóriom vydaným Kongregáciou pre Boží kult a disciplínu sviatostí bolo *Direktórium o ľudovej nábožnosti; zásady a pokyny*. Ján Pavol II. potvrdil tento dokument 14. decembra 2001 a spomínaná kongregácia ho publikovala v latinčine 17. decembra v tom istom roku.

Všetky tieto direktória sa týkali všeobecnej Cirkvi a riešili vážne praktické otázky, ktoré sa dožadovali stanoviska Apoštolskej stolice pri uvedení do života odporúčaní Druhého vatikánskeho koncilu. Aj preto môžeme slovo „direktórium“ rozumieť ako zbierku noriem označujúcich podrobne, akým spôsobom majú byť uvádzané do života pokyny obsiahnuté v koncilových dokumentoch. Konciloví otcovia priamo odporúčali spracovanie rôznych direktórií, chápaných ako dušpastierskych poradcov jednotlivých skupín veriacich, žijúcich v rôznom kultúrnom i spoločenskom kontexte, aj ako poradcov katechetického učenia:

„Svätý cirkevný snem ďalej nariaďuje zostaviť pre biskupov a farárov všeobecné rukoväť o duchovnej správe, aby sa im poskytol určitý návod, ako ľahšie a účelnejšie vykonávať svoju pastorálnu službu. Nech sa zostaví aj osobitná rukoväť dušpasterskej starostlivosti o zvláštne skupiny veriacich, so zreteľom na rozličné okolnosti jednotlivých národov alebo krajov, a priam tak rukoväť o katechetickej výchove kresťanského ľudu, v ktorej nech sa podajú základné zásady a rozvrh vyučovania katechizmu i vypracovania príslušných kníh. Aj pri zostavovaní týchto rukovätí nech sa berie zreteľ na pripomienky, ktoré predložili jednákoncilové komisie, a jednak koncilová Otcovia“.²

POTREBA HOMILETICKÉHO DIREKTÓRIA

Prácam na homiletickom direktóriu predchádzali debaty o potrebe jeho prípravy. Prvý raz sa začalo hovoriť verejne a konkrétne o potrebe homiletického direktória počas XI. zasadania Synody biskupov, ktoré bolo venované Eucharistii (2 – 23. 10. 2005). Počas zasadania synody prefekt Kongregácie pre náuku viery arcibiskup William Levada, nástupca kardinála Jozefa Ratzingera, predložil otázku homílií v kontexte systematického podania obsahu viery. Potvrdil, že vo svojom obsahu musia homílie čerpať z Biblie, ako aj z doktríny Cirkvi, a rovnako slúžiť veriacim. Arcibiskup Levada poznamenal, že dokonca praktizujúci veriaci majú nedostatky v znalosti obsahu vyznávanej viery, čo ďalej sťažuje jej odovzdanie deťom a spôsobuje, že je ťažké nazerať z perspektívy viery na spoločenské situácie a otázky týkajúce sa podnikania, práce, ekonomiky či politiky. Keď vychádzame z predpokladu, že homílie počas nedeľných svätých omší sú optimálne na odovzdanie poučení veriacim o pravdách katolíckej viery, arcibiskup Levada potvrdil, že treba spracovať pre ohlasovateľov homílií pastorálny program, ktorý by bol pre nich ponukou, ale nie príkazom. Základom takého programu musí byť liturgický rok, ako aj trojročný cyklus biblických čítaní obsiahnutý v lekcionári, a na takom podklade by mali byť prezentované hlavné obsahy katolíckej doktríny obsiahnuté v Katechizme Katolíckej cirkvi, ako aj v kompendiu katechizmu. Pri tejto príležitosti vtedajší prefekt Kongregácie pre náuku viery zdôraznil, že náboženské poučenie v homílii sám osebe nie je cieľom, ale prostriedkom k cieľu, ktorým je život veriacich v spoločenstve s Kristom tak počas liturgie, ako i mimo nej – v práci i odpochínku.

V tom istom tóne sa vyslovil vtedajší prefekt kongregácie pre Boží kult a disciplínu sviatostí Francis Arinze. Pripomenul, že počas spomínanej synody

² DRUHÝ Vatikánsky koncil. Dekrét o pastierskych úlohách biskupov v Cirkvi *Christus Dominus*, čl. 44.

jej účastníci vyjadrili svoje obavy v otázke znepokojujúcej náboženskej ignorancie veriacich, dokonca aj čo sa týka reálnej prítomnosti Ježiša Krista v Eucharistii. Šancu na zmenu situácie vidí prefekt Arinze v nedeľnej homílii ako jedinom ohlasovaní adresovanom veriacim každý týždeň. Navrhol teda, aby v trojročnom cykle liturgického roku boli veriacim vysvetľované základy katolíckej doktríny s využitím katechizmu. Jeden z návrhov na synode povzbudzuje spracovať dušpastierske pomôcky založené na trojročnom cykle lekcionára, ktoré by pomohli spojiť ohlasovanie s určenými čítaniami a s hlásaním právd viery.³

Odpoveďou na očakávania synodálnych otcov bola exhortácia pápeža Benedikta XVI. *Sacramentum caritatis* (22. 2. 2007), v ktorej sa vyjadril aj na tému homílie. Vyzval na nutnú nápravu: „zlepšiť kvalitu homílie“, vyhýbať sa „všeobecným a abstraktným homíliám“ a doceniť katechetický cieľ homílií. „Vzhľadom na trojročný cyklus nedeľného lekcionára je vhodné veriacim múdro predostrieť tematické homílie, ktoré v priebehu liturgického roka preberajú veľké témy kresťanskej viery, čerpajúc z toho, čo je autoritou predložené Magisteriom v štyroch „stĺpoch“ Katechizmu Katolíckej cirkvi a v súčasnom kompendiu: vyznanie viery, slávenie kresťanského tajomstva, život v Kristovi, kresťanská modlitba“.⁴

Z iniciatívy tohto pápeža sa v dňoch 5. až 26. októbra 2008 konala v Ríme synoda biskupov na tému Božieho slova v živote a misie Cirkvi. Počas tejto synody niektorí biskupi vyslovili potrebu homiletického direktória. Austrálsky arcibiskup Canberra-Golburnu Mark Benedict Coleridge vo svojom vystúpení pripomenul, že Druhý vatikánsky koncil presunul dôraz kázne, chápanej ako vysvetľovanie katolíckej doktríny, nábožnosti i disciplinárnych noriem, na homíliu chápanú predovšetkým ako vysvetľovanie a aplikáciu Svätého Písma. Apeloval na ohlasovanie, v ktorom by bolo možné zakúsiť Kristovu moc, kerygmatické a misijné ohlasovanie. Homiletické direktorium by malo zohľadňovať katechetické direktorium i Všeobecný úvod do Rímskeho misálu. Také direktorium musí zároveň, podľa mienky arcibiskupa Coleridgea, zohľadniť univerzálnu skúsenosť Cirkvi bez potlačania originalnosti partikulárnych Cirkví či originalnosti jednotlivých ohlasovateľov homílií. Okrem toho by slúžilo na zaistenie solídnejšej a systematickejšej prípravy homiléto v seminároch a formačných domoch. Zdôrazňujúc význam nedeľných homílií, austrálsky arcibiskup uviedol argument, že oni sú pre väčšinu katolíkov jediným momentom kontaktu s Božím slovom.

Metropolita Washingtonu, arcibiskup Donald William Wuerl navrhol, aby doktrinálne pravdy boli v ohlasovaní harmonizované s biblickými obrazmi, lebo

³ SŁAWIŃSKI, H. Znaczenie, geneza i struktura Dyrektoria homiletycznego. In: *Polonia Sacra* 19 (2015), č. 3 (40), s. 158 – 160.

⁴ BENEDIKT XVI. Exhortácia *Sacramentum caritatis*, čl. 46.

že v homílii sa o pravdách viery nehovorí nejakým systematickým spôsobom, ktorý ponúka dogmatika alebo katechéza, ale rozprávanie vychádza z Božieho slova, ktoré sa číta pri konkrétnej svätej omši. Liturgické čítania umožňujú kazateľovi, aby pri každej homílii vysvetlil z nich vyplývajúcu pravdu viery a spojil ju so životom poslucháčov. Štruktúra trojročného cyklu nedeľných a sviatočných čítaní ponúka kazateľovi, aby objasnil veľkosť, hĺbku, krásu a význam Božích právd pre plnohodnotný náboženský život. Vysvetľovanie právd spája so svojou duchovnosťou, vzdelanosťou a so všetkým, čo vytvára jeho osobnosť. Vysvetľovaniu tak dáva neopakovateľný a originálny formát.⁴³

PRÍLOHA 2: CIRKEVNÉ PRAMENE, KTORÉ SA VENUJÚ HOMÍLI

Druhá príloha je veľmi stručná, umiestnená sotva na dvoch stranách. Hovorí o pokoncilových prameňoch Cirkvi, ktoré sa týkajú ohlasovania. Medzi týmito prameňmi sa ocitlo šesť dokumentov Druhého vatikánskeho koncilu, teda všetky štyri konštitúcie, ako aj dva dekréty: *Ad gentes* a *Presbyterorum ordinis*. K prameňom sa započítali aj pápežské dokumenty, liturgické knihy, Kódex kánonického práva, ako aj dokumenty kongregácií Rímskej kúrie.

Z pápežských dokumentov si pozornosť autorov direktória zaslúžili dva dokumenty Pavla VI.: *Mysterium fidei* a *Evangelií nuntiandi*; päť dokumentov Jána Pavla II.: *Catechesi tradendae*, *Pastores dabo vobis*, *Pastor gregis*, *Dies Domini*, *Novo millenio ineunte*; dve exhortácie Benedikta XVI.: *Sacramentum caritatis*, *Verbum Domini* a jedna exhortácia pápeža Františka – *Evangelií gaudium*. Ďalej sú medzi liturgickými prameňmi vymenované štyri úvody do liturgických kníh: *Všeobecný úvod do Rímskeho misálu*, *Úvod do druhého vydania omšového lekciónára*, *Úvod do obradov kresťanského pohrebu* a *Úvod do obradov sviatosti manželstva*. Medzi dokumentmi kongregácií Rímskej kúrie boli spomenuté tri inštrukcie: *Inter oecumenici* (26. 11. 1964), *Eucharisticum mysterium* (25. 5. 1967) a *Liturgicae instaurationes* (5. 9. 1970); a tri direktoriá: *Všeobecné direktorium o katechizovaní* (11. 4. 1971), *Direktorium o živote a službe kňazov* (31. 1. 1994) a *Direktorium o pastierskej službe biskupov Apostolorum successores* (22. 2. 2004).

---

⁴³ ŠURÁB, M. *Pravdy viery v homíliách Jozefa Vrableca*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2007, s. 6. Analýza homílií prof. Jozefa Vrableca ukázala, že hlavné pravdy viery sú a musia byť prítomné v homíliách v priebehu trojročného cyklu. Bolo by dokonca možné vytvoriť aj homiletický katechizmus, ktorý by prezentoval, ako sa dá v homílii ohlasovať konkrétna pravda viery.

Nie sú to všetky dokumenty Apoštolskej stolice, v ktorých je reč o homílii. Podaná bibliografia nie je teda vyčerpávajúca. Je prekvapujúce, že sa nespomína dôležitá inštrukcia tej istej kongregácie, ktorá pripravovala *Homiletické direktórium*, teda inštrukcie o tom, čo treba zachovávať a čomu sa vyhýbať v spojení s Najsvätejšou Eucharistiou, *Redemptoris sacramentum* z roku 2004.⁴⁴

ZÁVER

Homiletické direktórium je veľmi cenným zdrojom informácií pre kazateľa. Jasným a prístupným spôsobom spája v jednom dokumente hlavné aspekty homílie. Je zakorenené v dokumentoch Druhého vatikánskeho koncilu a Magistéria Cirkvi. Direktórium je dobrým referenčným bodom pre všetkých, ktorí sa zaoberajú službou ohlasovania v rámci liturgie. Pomáha kazateľovi zamerať sa na primárny cieľ homílie, ktorým je hlásanie veľkonočného tajomstva ako najväčšej transformačnej sily na svete.

Spomínaný taliansky pastorálny teológ Chino Biscontin si všima aj dve slabé stránky tohto dokumentu. Za prvú pokladá fakt, že direktórium neprezentuje homíliu ako akt medzilidskej komunikácie. Je to zaujímavé aj preto, že v exhortácii *Evangelii gaudium* pápež František neopomína tento aspekt homílie. Za druhú slabšiu stránku pokladá Biscontin to, že direktórium málo akceptuje novátorské myšlienky pápeža Františka. Aj keď cituje exhortáciu *Evangelii gaudium*, predsa len teologická inšpirácia vychádza zo synody o Božom slove a adhortácie Benedikta XVI. *Verbum Domini*.⁴⁵

Je zaujímavé študovať *Homiletické direktórium* a exhortáciu pápeža Františka *Evangelii gaudium* z pohľadu slovenských kazateľských reálií. Poslucháči prof. Jozefa Vrableca, ktorý je zakladateľom slovenskej pokoncilovej homiletiky, pri čítaní týchto dokumentov nadobudnú pocit, že mnoho z myšlienok spomínaných dokumentov im už dávno predtým povedal prof. Vrablec. Aj v dnešných časoch si uvedomujeme, že slovenská homiletika mala práve jeho zásluhou vysoké svetové parametre. Je však otázne, či dokážeme využiť toto postavenie práve dnes, keď formujeme kazateľov v nových podmienkach. Zdá sa mi, že roztrieštenosť homiletického vzdelávania na Slovensku v posledných rokoch neprináša priaznivé efekty. Skôr naopak. Preto sa aj nás dotýkajú výzvy pápežov, aby sa vylepšila kvalita homílií.

⁴⁴ ŚLAWIŃSKI, Znaczenie, geneza i struktura Dyrektoria homiletycznego, s. 171 – 172.

⁴⁵ BIBLIA KAZNODZIEJSKA: „Dyrektorium homiletyczne” – komentarz włoskiego pastoralisty.

Zoznam použitej literatúry

- BENEDIKT XVI. Exhortácia *Sacramentum caritatis*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2007.
- BENEDIKT XVI. Exhortácia *Verbum Domini*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2011.
- BIBLIA KAZNODZIEJSKA. „Dyrektorium homiletyczne” – komentarz włoskiego pastoralisty [online]. [cit. 18. mája 2016]. Dostupné na internete: <https://www.bkaznodziejska.pl/Archiwum/2016/styczen-luty-2016/FORUM-HOMILETYCZNE/Dyrektorium-homiletyczne-komentarz-wloskiego-pastoralisty>
- CROMBIE, Shane. *A Homiletic Directory – Guide for Catholic Preaching* [online]. [cit. 19. 5. 2016]. Dostupné na internete: <http://www.hprweb.com/2015/04/the-homiletic-directory/>.
- DOKUMENTY KONFERENCJI STANÓW ZJEDNOCZONYCH. *Homilia niedzielná*, red. Henryk Sławiński, Kraków: ANCILLA VERBI, 2015.
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. Konštitúcia *Sacrosanctum concilium*, Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1968.
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. Konštitúcia *Dei Verbum*, Rím: Slovenský ústav svätého Cyrila a Metoda, 1968.
- DRUHÝ VATIKÁNSKY KONCIL. Dekrét o pastierskych úlohách biskupov v Cirkvi, *Christus Dominus*, Rím: Slovenský ústav Cyrila a Metoda, 1970.
- FRANTIŠEK. *Evangelii gaudium*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2014.
- Homiletický direktár* [online]. [cit. 19. mája 2016]. Dostupné na internete: <http://www.liturgie.cz/admin/files/File/ruzne-dokumenty/2014-directorium-homileticum-CZ-official.pdf>.
- Katechizmus Katolíckej Cirkvi*. Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 1998.
- POSVÄTNÁ KONGREGÁCIA OBRADOV. Inštrukcia *Inter oecumenici*, Trnava: Spolok svätého Vojtecha, 2001.
- Rímsky misál. Všeobecné smernice Rímskeho misála*. Vatican: Typis Polyglottis Vaticanis, 1981.
- SŁAWIŃSKI, Henryk. Znaczenie, geneza i struktura Dyrektoria homiletycznego. In: *Polonia Sacra* 19 (2015) nr 3 (40).
- SCHWARZ, Alois. *Praxis der Predigterarbeitung*. Graz – Wien – Köln: Verlag Styria, 1986.
- ŠURÁB, Marian. *Pravdy viery v homiliách Jozefa Vrableca*. Nitra: Kňazský seminár sv. Gorazda, 2007.
- ZERFASS, Rolf. *Od perykopy do homilie*. Kraków: Wydawnictwo Poligrafia Salezjańska, 1995.

The Homiletic Directory***Summary***

The purpose of this study is to analyse the Homiletic Directory, which was issued by the Congregation for Divine Worship and the Discipline of the Sacraments in 2015. It starts by introducing similar directories aimed at different areas of Church life. Next, the study describes the origins of the Homiletic Directory, as well as its division into

two main sections and two appendices. The first part is dedicated to the homily and its liturgical setting. It deals with the liturgical dimension of the homily, with the principles of biblical explanation, the spiritual life of the preacher, the situation of the congregation and the construction of homilies. The second part is aimed at the liturgical year. It provides the preacher with examples and suggestions how to communicate the sage pedagogy of the Church, which proclaims and listens to sacred Scripture following the rhythm of the liturgical year. The first appendix supplies preachers with relevant articles of the Catechism of the Catholic Church linked to Sunday and Feast Day readings, which they can blend into their homilies. The second appendix lists various documents dealing with homilies.

Keywords: homily – Directory – preacher – liturgy – exegesis – preparation – Catechism – listeners.

Prof. ThDr. Marian Šuráb, PhD.
Department of Pastoral Theology
Roman Catholic Faculty of Theology
Comenius University in Bratislava

ČNOSŤ ODVAHY A JEJ AKTUÁLNOŠŤ

Oľga Gavendová

Abstrakt

Čnosti patria k najstarším filozofickým a teologickým problémom. O ich definíciu sa pokúšal Platón, systematicky ich rozpracoval Aristoteles. Vďaka kresťanstvu sa stali vyjadrením morálnej výšky a dokonalosti človeka. V období novoveku záujem o tému čností upadol. Až v súčasnosti sa opäť objavujú na scéne. Ku kardinálnym čnostiam patrí odvaha (fortitudo). Človek sa pri konaní dobra stretáva s ťažkosťami, ktoré mu v ňom bránia alebo konanie dobra sťažujú. Vďaka čnosti odvahy sa naučí prekážky prekonávať. Ostatné čnosti mu pomáhajú, aby bol odvážny pre správnu vec, v správnom čase a v správnej miere. Keďže každá čnosť je zdokonalením prirodzených schopností človeka, ich úlohou je umožniť jeho integrálny rozvoj.

Kľúčové slová: čnosť – odvaha – človek – integrálny rozvoj

Spomedzi čností ľudia najviac obdivujú odvahu. Často sa spája s vojacom, ktorý bráni svoju vlasť, ktorý je pre túto hodnotu ochotný položiť vlastný život. No odvážny je aj človek, ktorý s nasadením vlastného života zachráni druhého, napr. topiaceho sa, ktorý pomáha pri prírodných katastrofách, vyslobodzuje ľudí zavalených troskami po zemetrasení atď. Obdiv vzbudzuje aj odvaha horolezcov dosahujúcich najvyššie končiare. Každá doba prináša tiež špecifickejšie formy odvahy. V súčasnosti môžeme považovať za odvážneho každého človeka, ktorý sa dokáže vzdať kariéry a dobre plateného miesta, ktoré by získal, ak by upustil od morálnych princípov. Odvážna je takisto žena, ktorá napriek nátlaku okoliu dokáže priviesť na svet svoje dieťa. Odvahu však prejavujú aj zloději, ktorí dokážu zdolať ochranné systémy a všetky nástrahy a vykradnúť objekt. Odvahu prejavujú i teroristi, ktorí ohrozujú iných ľudí, pričom ich i seba pripravujú o život. Odvážnych nazývame aj ľudí, ktorí bez pohnutia prechádzajú nebezpečnými situáciami. Alebo optimisticky ladení ľudia sa vrhajú do činností s presvedčením, že nakoniec všetko dobre skončí – aj takýchto nazývame odvážni. Je to len niekoľko príkladov, z ktorých je zrejmé, že nie vo všetkých ide o čnosť odvahy, niekedy ide skôr o charakterovú vlastnosť, alebo o odvahu pre nesprávny cieľ. Odvaha ako čnosť je výsledkom určitej námahy a procesu kvôli ušľachtilému cieľu, čím sa človek pozdvihuje na morálnu a dokonalejšiu úroveň.

Otvára sa tak jednak potreba objasniť, aké sú dôvody pre morálny rozvoj človeka, ale aj akú úlohu a dôležitosť zohráva čnosť odvahy vo vzťahu s ostatnými čnosťami.

ANTICKÉ A KRESŤANSKÉ CHÁPANIE ČNOSTI ODVAHY

Medzi prvých, ktorí čnosti skúmali systematicky, nepochybne patrí Platón. Vďaka svojmu učiteľovi Sokratovi si uvedomil, že ak sa chceme stať odvážnymi, ak chceme k odvážnosti vychovať ďalšie generácie, musíme si najskôr zadať, čo je podstatou odvahy. Dialóg *Laches* je toho výborným príkladom. Nie je to jeho jediné dielo, ktoré sa zdatnosťou či odvahou zaoberá. V diele *Alkibiades väčší* sa venuje výcviku k zdatnosti a v diele *Prótagoras* sa sústreďuje na výchovu k zdatnosti. Podhubím týchto dialógov je situácia vtedajšieho Grécka. Po Peloponézskej vojne v spoločnosti upadli hodnoty ako nikdy predtým. Platón chcel vypracovať určitý výchovný program, ktorý by zároveň priviedol k zlepšeniu spoločnosti. Ak sú čnostní jednotliví občania, bude čnostná aj spoločnosť.

Hľadanie podstaty odvahy Platón nezveruje názoru množstva, lebo podľa neho je lepšie zveriť to tomu, kto sa v tom vyzná.¹ Preto do tejto úlohy obsadzuje dvoch generálov Lachesa a Nikiasa, predstaviteľov vtedajšieho politického života. Ich názory nie sú však jednotné. Podľa Lachesa odvážnym nazývame toho, kto zostane v boji brániť sa proti nepriateľom a neutecie.² Od generála by sme ani inú odpoveď nečakali. K takejto odvahe boli vedení a vychovávaní vtedajší mladí ľudia. Daná pozícia však nevystihuje, aká je podstata odvahy, je príliš úzka a špecifická. Sokrates preto hneď vzápätí namieta, že sa dá dobre bojovať aj vtedy, ak bojovník zo strategických dôvodov z boja utečie, aby zaútočil na nepriateľa od zadu. Tým poukazuje, že definíciu treba rozšíriť na akékoľvek nebezpečenstvo: nielen v boji, ale aj pri námorníctve, v chorobe, v chudobe, v správe verejných vecí. Povzbudzuje, že treba prejsť od úzkej a príliš špecifickej definície k takej, ktorá by bola všeobecnejšia. Nato Nikias podčiarkuje dôležitosť racionálnej stránky odvahy: je potrebná „znalosť vecí hrozivých i nehrozivých i vo vojne i vo všetkých ostatných veciach“³. Silu či odvalu v prenesenom zmysle slova v niektorých situáciách môžu prejavovať aj zvieratá, ale práve v tom je rozdiel: nakoľko nemajú rozum, nedá sa hovoriť o odvahe. Len človek si dokáže byť vedomý nebezpečenstiev, preto len v jeho prípade sa dá hovoriť o odvahe, ak sa im dokáže postaviť, ak nekoná inštinktívne.

¹ PLATÓN, *Laches*, 184 e.

² PLATÓN, *Laches*, 190 e.

³ PLATÓN, *Laches*, 195 a.

Lachesov postoj odráža klasický pohľad na čnosť odvahy, lebo vo vtedajšom Grécku sa vyvyšovali kvality ako charakter, zmužilosť, fyzická sila a pod., teda všetko vlastnosti vojakov, hrdinov. Vidieť to napr. v diele *Štát*, kde čnosťou odvahy majú vynikať práve vojaci a obrancovia. Vojaci mali byť pripravení a ochotní padnúť v boji. Im patril obdiv a chvála a to dokonca viac po smrti ako počas života. Naopak, postoj Nikiasa vyjadruje kultúru sofistov. Jeho definícia odvahy je veľmi úzko spojená s vedením. Potom však neznalosť toho, čo je odvaha znemožňuje konať v zhode s pravou podstatou odvahy. Z tohto dôvodu Sokrates tak nástojil, aby sa hľadala definícia odvahy. Odpoveďou Nikiasa však Sokrates nebol celkom spokojný. Obávať sa totižto treba len budúcich hroziacich ziel a to, pre čo sa treba odvážiť sú len budúce dobrá, kým vedenie sa týka všeobecne dobrá a zla, nielen budúceho, ale aj prítomného a minulého. Preto najsprávnejšia definícia je, že odvaha spočíva v poznaní dobra.⁴ Znamená to, že odvážny človek vie, čo je dobré. V línii sokratovského intelektualizmu poznanie dobra znamená aj jeho praktické uskutočnenie. Ved' nikto nenazýva odvážnym človeka, ktorý nevie, čo robí: takéhoto nazýva nebojácny.

Nakoniec však celý dialóg zostáva neurčitý. K definícii odvahy sa vlastne nedochádza. Je to zo zrejmeho dôvodu: „samotné dobro prekračuje ľudské vedenie o tom, čo môže človek bežne vedieť o dobre. Dobro je transcendentné, stojí nad nedokonalým ľudským vedením.“⁵ Ďalším dôvodom je, že samotná odva-ha je len časť čnosti, *areté*, lebo z už uvedeného vyplýva, že aby bola úplná, vyžaduje si ďalšie časti, konkrétne múdrosť, ale aj spravodlivosť a miernosť. Platón vidí odvalu ako jednu časť, ktorá spolu s ostatnými robí človeka „zdatným“, čnostným.⁶

Druhým veľkým filozofom, ktorý sa systematicky zaoberal čnosťami je Aristoteles. Jeho postoj v tejto otázke je podrobnejší. Problematike čností sa venoval v troch dielach: vo *Veľkej morálke*, v *Etike Eudemovej* a najsystematickejšie v *Etike Nikomachovej*. Ako metafyzik bol presvedčený, že všetko má svoj cieľ (*telos*). Ak to aplikujeme na človeka, človek má svoj cieľ. Zaoberá sa ním hneď v prvej knihe *Etiky Nikomachovej*: cieľom človeka je šťastie, blaženosť. V tom sú podľa Aristotela všetci zajedno. No nie všetci majú rovnaký názor na to, aká je povaha tohto šťastia: niektorí vidia šťastie v zmyslovej rozkoši, no títo si volia dobytčí život a prejavujú sa otrocky⁷; iní chcú byť čnostní, aby si ich ľudia vážili, no Aristoteles kritizuje aj takých, lebo čnosti dávajú do služieb vlastnej dôležitosti; odmieta aj tých, čo hľadajú šťastie v zhŕňaní bohatstva, lebo

⁴ PLATÓN, Laches, 199 c.

⁵ HREHOVÁ, H. *Etická rozprava o cnosti a dobrokráse. Aretologicko-filokalistické reminiscencie*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2009, s. 38.

⁶ PLATÓN. *Štát*, najmä 4. kniha, i dielo *Prótagoras*.

⁷ ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*, I, 1095b.

bohatstvo má slúžiť ako prostriedok pre iné účely.⁸ Vzápätí Aristoteles kritizuje aj Platónov postoj, ktorý sa usiloval nájsť všeobecné dobro: jeho odraz sa síce dá nájsť za každých okolností, ale ako také, teda ako idea dobra, sa nachádza v radikálne transcendentnej nadsvetovej dimenzii. Aristotelovo východisko je iné: pre každé súcno, pre každého živého tvora je dobrom niečo iné a len jemu vlastné. Toto dobro, ktoré je pre neho cieľom, sa získava činnosťou. Z tohto dôvodu človek potrebuje mať správny cieľ a k nemu ho privedie správna činnosť.

Najvyššie dobro, resp. posledný cieľ človeka bude pozostávať z uskutočnenia toho, čo je mu vlastné, zo špecificky ľudskej činnosti. Čo je touto činnosťou? Nemôže ísť len o život, lebo nie je špecifický len pre človeka, ale spoločný aj s rastlinami. Nemôže ísť ani o činnosť vnímania či cítenia, lebo tie má človek spoločné so živočíchmi. Musí ísť o činnosť, ktorá by bola vlastná výlučne ľudskej duši a tou je myslenie a celá rozumová činnosť.⁹ V nej pozostáva *areté* človeka. To je to „najvynikajúcejšie“, najvznešenejšie, čo človek má a čo ak rozvinie, privedie ho ku šťastiu.¹⁰

Aristoteles na to kladie dôraz, nakoľko nejde len o výsledok ľudskej činnosti (ako napr. keď stavitel' postaví dom), ale správnu činnosťou sa mení aj sám človek – stavitel'om sa stáva len vtedy, ak postaví viacero domov, dokonca dobrým stavitel'om sa stane vtedy, ak dobre postaví viacero domov. Rozumová činnosť duše sa teda stáva úlohou, ktorú treba uskutočniť.

Tým sa dostávame ku konkrétnej charakteristike čnosti. Podľa Aristotela „nijaká mravná čnosť nie je nám od prírody vrozená. Nijaká prirodzená vec sa totiž nedá zmeniť zvykom (...). Čnosti v nás nevznikajú ani prirodzene, ani neprirodzene, máme iba prirodzenú vlohu nadobudnúť ich a k dokonalému stavu sa potom približujeme zvykom.“¹¹

V duši Aristoteles rozlišuje dve zložky alebo funkcie: rozumovú a nerozumovú zložku. Podľa toho rozlišuje aj medzi čnosťami rozumovými, resp. dianoetickými, ktoré sa získavajú prevažne učením a mravnými, resp. etickými čnosťami, ktoré sa získavajú zvykom.¹² Odvaha patrí k etickým čnostiam.

Čnosť definuje ako strednosť¹³ medzi dvoma krajnosťami, medzi príliš veľa a príliš málo. V prípade odvahy je to stred medzi strachom, resp. zbabelosťou a prílišnou odvahou, ktorá je až nerozvážna. Pritom táto strednosť musí byť trvalý stav; konanie človeka je prejavom tohto trvalého stavu. Ak sú naše

⁸ ARISTOTELES, Etika Nikomachova, I, 1095b – 1096a.

⁹ Aj z uvedeného vidieť, že Aristoteles Etiku Nikomachovu písal súčasne s dielom De Anima.

¹⁰ ARISTOTELES, Etika Nikomachova, I, 1097b – 1098a.

¹¹ ARISTOTELES, Etika Nikomachova, II, 1103a.

¹² ARISTOTELES, Etika Nikomachova, II, 1103a.

¹³ „Čnosť je teda vedome volený stav; nachádza sa v onom strede, ktorý je stredom vzhľadom na nás, a ktorý je určený úsudkom tak, ako by ho určil rozumný človek.“ ARISTOTELES, Etika Nikomachova, II, 1107a.

Nadčloveka, bytosti, ktorá všetko zmení.⁵⁹ Podľa Guardiniho sme čas dostali ako úlohu a tú treba vyriešiť: „Náš čas, to sme my sami. Naša krv a naša duša, to je náš čas. Stojíme voči nemu ako voči sebe samotným.“⁶⁰

Odvážny človek neuniká ani do minulosti, ani do budúcnosti. Svoju neistú budúcnosť berie s dôverou, že predstavuje obdobie, v ktorom môže niečo zmeniť, že ho berie ako úlohu, že treba niečo zmeniť – na sebe, v okolitom svete. Najviac odvahy však treba pri prijatí toho zlého, čo život prináša – akceptovať vlastnú zraniteľnosť, konečnosť, bolesť a nakoniec smrť. Patrí to k ľudskej existencii a dá sa s odvahou prijať len vtedy, ak jeho odvaha „je presvedčená, že človek má vo svojom vnútri niečo, čo sa nedá zničiť, ale čo skôr zo všetkého, čo sa správne prežíva, čerpá životodarnú potravu, zo všetkého sa posilňuje bohatstvom a prejavuje sa, lebo to prechádza z tvorivej Božej moci.“⁶¹ Guardini sa v tomto zhoduje s postojom P. Tillicha. Pravá odvaha pramení z dôvery vo vyššiu moc, ktorá za človekom stojí práve v tých najťažších životných situáciách, všetky reči o strachu, úpadku a ničote, úškl'abky v umení a poézii, politické násilie sa podľa Guardiniho objavujú preto, „lebo zaniklo živé vedomie toho, že sme udržiavani vnútorne, lebo zanikla dôvera vo svätú ruku v hlbine, na okraji ničoty.“⁶²

ODVAHA BYŤ ČLOVEKOM

Každý z uvedených autorov niečím prispel k správne chápaniu čnosti odvahy. Platón podčiarkol, že k odvahe je potrebné poznanie, ktoré človeka usmerňuje, aby vedel, kde, kedy a v čom byť odvážny a kedy je rozumné stiahnuť sa do úzadia. Aristoteles zasa prispel k tomu, že čnosť je rozvinutím prirodzených schopností, ktoré sú v potencii a opakovaným správnym konaním pre dobrý cieľ nakoniec privedú človeka k šťastiu. Tomáš Akvinský upriamil pozornosť na to, že tým najvyšším dobrom pre človeka je Boh a čnosť odvahy znamená vedieť sa postaviť proti prekážkam, ktoré bránia na tejto ceste. Autori posledných desaťročí zasa prispeli tým, že videli existenciálny rozmer odvahy: treba ju premyslieť aj z ontologického hľadiska. Na základe súčasných problémov človeka si všimli, že odvaha si vyžaduje seba-prijatie, so všetkým pozitívnym i negatívnym, ktoré byť človekom so sebou nesie: konečnosť, zraniteľnosť, úzkosť atď.

Napriek tomu, že každý z uvedených autorov rieši odvalu v inom kontexte, je možné vyšpecifikovať niekoľko spoločných bodov, ktoré sú zároveň dôvod-

⁵⁹ KOBYLINSKI, A. Ctnota odwagi, ascezy i milczenia według R. Guardiniego. In: *Ateneum Kapłańskie*, 594, 2008, č. 2, s. 313.

⁶⁰ GUARDINI, R. Listy od Comského jazera. In: GUARDINI, R. *Technika a človek*. Trnava: Dobrá kniha, 2001, s. 77.

⁶¹ GUARDINI, Ctnosti, s. 88-89.

⁶² GUARDINI, Ctnosti, s. 89.

mi, prečo je čnosť odvahy stále aktuálna. Predovšetkým človek je „nehotový“ a to v tom zmysle, že má síce všetky potrebné schopnosti. Tie sú však v možnosti, treba ich rozvinúť. Človek má aj schopnosť ich uskutočniť, zrealizovať, má schopnosť stať sa sám sebou. Byť človekom nie je čisto biologický fakt, je to úloha. Človek musí na sebe pracovať, aby dorástol do úrovne človeka, aby bol, aký má byť. Byť človekom znamená neustále stávanie sa človekom, je to bytostný pohyb. Je to úplne iný pohľad na odvahu, než aký sa ponúka v súčasnosti, keď odvaha rastie úmerne s možnosťami, ktoré ponúka vedecko-technický pokrok. Na margo takéhoto chápania by Aristoteles povedal, že ak sa pokrok nepoužije primerane, s rozvážnosťou, pre ušľachtilý cieľ, v dobrej veci, nakoniec pôjde proti človekovi samotnému.

Ďalším spoločným prvkom je, že všetci autori podčiarkujú vzájomnosť, resp. integritnosť základných čností. Nedá sa byť odvážnym bez rozvážnosti. Človek pri rozhodovaní potrebuje triezvy úsudok rozumu, aby mohol správne vyhodnotiť pomer rizika a dobra, ktoré chce dosiahnuť.⁶³ A sú potrebné aj ďalšie čnosti: pre to, aby bol človek spravodlivý i mierny, je potrebná odvaha. Výstižne to hovorí Tomáš Akvinský: čnosti majú rásť ako prsty na rukách – jednotlivé prsty sú navzájom odlišné, ale musia rásť úmerne.⁶⁴ Je pravda, že človek môže mať jednu čnosť a nemať inú, ale tým trpí celkový obraz čnostného človeka. Keďže každá čnosť je zdokonalením a rozvinutím nejakej inej schopnosti, integritálne rozvíjanie a rast čností vedie k integritálnemu rozvoju človeka.

Okrem toho tak, ako ostatné kardinálne čnosti sú možné len spolu s odvahou, na to, aby bol človek odvážnym, sú potrebné aj ďalšie čnosti: trpezlivosť a vytrvalosť, ktoré sú pre dnešného človeka tak náročné. Je zvyknutý všetko dostať hneď a bez čakania. Ak príde nejaká dlhšie trvajúca ťažkosť, či námaha, uteká od nej. No tým sa oslabuje aj odvaha. Ďalej je to askéza: mnohí dokážu čeliť rôznym námahám, ale ako náhle sa vyžaduje morálna sila, nie sú schopní postaviť sa prekážke a utekajú. Práve askézou si človek postupne posilňuje vôľu, naučí sa rozkázat' si, prinútiť sa do toho, čo sa mu nechce alebo čoho sa bojí, čím sa stáva slobodnejším, lebo sa nenechá ovládať a spútať svojimi túžbami a náklonnosťami. Mohli by sme menovať ďalšie čnosti: obetavosť, veľkorysosť, veľkodušnosť atď. To však potvrdzuje, že kardinálne čnosti sú naozaj kardinálnymi – umožňujú otvoriť dvere ďalším čnostiam, tým k morálnej výške človeka i k možnosti byť naozaj človekom, akým má byť.

Zoznam použitej literatúry

ARISTOTELES. *Etika Nikomachova*. Bratislava: Nakladateľstvo Pravda, 1979.

COMTE-SPONVILLE, A. *Malá rozprava o veľkých čnostiach*. Bratislava: SOFA, 1999.

⁶³ THURZO, V. Odvaha ako mravná sila. In: *Katolícke noviny*. 2014, roč. 129, č. 5, s. 12-13.

⁶⁴ *ST I-II*, 66, 2.

- GAVENDA, M. Aspekt vôle v integrálnej formácii. In: *Nová evanjelizácia. Zborník sympózia s medzinárodnou účasťou, VIII. Ročník*. Bratislava: Teologická fakulta Trnavskej univerzity, 1999, s. 77-81.
- GUARDINI, R. *Ctnosti*. Praha: Triada, 2015.
- GUARDINI, R. *Technika a človek*. Trnava: Dobrá kniha, 2001.
- HREHOVÁ, H. *Etická rozprava o cnosti a dobrokráse. Aretologicko-filokalistické reminiscencie*. Trnava: Filozofická fakulta Trnavskej univerzity, 2009.
- KARABA, M. *Úvod do dejín novovekej filozofie*. Trnava: Dobrá kniha, 2015.
- KOBYLIŇSKI, A. Ctnota odwagi, ascezy i milczenia według R. Guardyniego. In: *Ateneum Kapłańskie*, 594, 2008, č. 2, s. 310-319.
- MACHULA, T. Tomášova etika ctností v diskutovaných otázkach. In: AKVINSKÝ, T. *Otázky o ctnostech I*. Praha: Krystal OP, 2012.
- PIEPER, J. *Ctnosti*. Praha: Česká křesťanská akademie, 2000.
- PLATON. *Kleitofón; Ústava; Timaios; Kritias*. Praha: Oikoymenh, 2003.
- PLATON. *Theagés; Charmidés; Lachés; Lysis; Euthydémos; Prótagoras; Gorgias; Menón; Hippias Větší; Hippias Menší; Ión; Menexenos*. Praha: Oikoymenh, 2003.
- SMREKOVÁ, D. K dejinnofilozofickým zdrojom renesancie pojmu cnosti. In: *Filozofia*, roč. 55, 2000, č. 6, s. 460-471.
- TILLICH, P. *Odvaha být*. Brno: CDK, 2004.
- THURZO, V. Odvaha ako mravná sila. In: *Katolícke noviny*. 2014, roč. 129, č. 5, s. 12-13.
- URMSON, J. O. Aristotelova nauka o stredú. In: *Spravedlnosť jako zdatnosť*. Praha: Oikoymenh, 1996.
- VIVODA, M. Odvaha k čnostiam a čnosť odvážnosti. In: *Viera a život*, 2013, roč. 23, č. 6, s. 69-71.

The Virtue of Fortitude

Summary

Virtues belong to the oldest philosophical and theological problems. Plato tried to set their definition; they were systematically elaborated by Aristotle. Thanks to Christianity, they became the expression of moral height and human perfection. In the period of modern times, the interest for the theme of virtues sank. Only nowadays they emerge again. Fortitude (fortitude) is one of the cardinal virtues. Trying to do the good, one meets difficulties which obstruct or complicate the doing of the good. Thanks to the virtue of fortitude, one learns to overcome obstacles. The other virtues help him to be courageous for the right thing, at the right time, and in the right extent. As each virtue is the improvement of natural human abilities, their task is to enable his integral development.

Keywords: *virtue – fortitude – human – integral development*

PhDr. Oľga Gavendová, PhD.
Department of Philosophy
Roman Catholic Faculty of Theology
Comenius University in Bratislava

RÉTORICKÁ ANALÝZA AUGUSTÍNOVEJ VIANOČNEJ HOMÍLIE *SERMO* 191

Róbert Horka

Abstrakt

Príspevok sa sústreďuje na formálnu analýzu vianočnej homílie sv. Augustína č. 119. Bohatstvo použitých rečnických figúr je také, že celú homíliu možno označiť za jednu súvislú rečnickú figúru. Takáto analýza nám umožňuje nahliadnuť do povahy slávenia Vianoc v hipponskej komunite na začiatku 5. storočia. Rozsah i obsah uvedenej homílie naznačujú, že už v tomto čase boli Vianoce primárne zacielené na vzbudenie silného, pozitívneho emocionálneho zážitku, ktorý sa stal akousi vstupnou bránou k prijatiu teologických a morálnych výkladov a povzbudení, ktoré svätý biskup adresoval komunite v dňoch nasledujúcich po Vianociach. Tieto povzbudená boli totiž zamerané najmä na motivovanie katechumenov k prijatiu krstu a teda k zásadnému duchovnému rastu celej komunity. Silné citové pohnutie počas slávenia Vianoc tak mohlo vytvoriť v srdci poslucháčov vhodnú platformu pre zásadné životné rozhodnutie, akým prijatie krstu nepochybne bolo.

KLúčové slová: *anafora – antitéza – asonancia – Augustín – chiazmus – paralelizmus – paronomázia – rétorická figúra – Vianoce – Sermo 191.*

*Z jeho spisov možno vybatat', nakoľko nám to svetlo pravdy umožní,
že tento Bohu milý a príjemný kňaz žil čestne a oddane
vo viere, nádeji a láske Katolíckej cirkvi.
To si všimnú všetci, ktorí čerpajú úžitok z čítania toho, čo o božských veciach
napísal. Osobne sa však nazdávam, že väčší zážitok z neho mali tí,
ktorí ho mohli priamo počuť a vidieť, keď rozprával a zdržiaval sa v chráme,
a predovšetkým tí, ktorí mohli zakúsiť jeho prístup k ľuďom.¹*

Tento Possidiov odsudok ohľadom verejného pôsobenia hipponského biskupa Aurelia Augustína nám aspoň trochu odkrýva reálnu postavu slávneho biskupa a kazateľa. Jeho životopisec a priateľ Possidius, biskup z Calamy s istou dávkou nostalgie pripomína, že keď niekto dnes vezme do rúk Augustínove

¹ Possidius Calamensis, *Vit. Aug.* III, 31, 9 (Geerlings, s. 104).

spisy, má z nich úžitok, avšak vidieť a počuť ho kázať, to bol nevšedný zážitok. Zážitok neprenosný, jedinečný neopísateľný a neopakovateľný. Zážitok, ktorý nám, Augustínovým čitateľom, zrejme nikdy nebude dopriať.

Preto sme sa rozhodli aspoň trochu poodhaliť tajomstvo zážitku a hlbokého dojmu, ktorý museli Augustínove kázne v poslucháčoch zanechať. Rozhodnutie uverejniť tento možno netradičný príspevok sa zrodil v predvečer Vianoc minulého roku. Chystal som sa elektronickou poštou poselať vianočný pozdrav svojim známym a vedel som, že v ňom odo mňa očakávajú niečo od Augustína. Tak som začal pátrať po vhodnom citáte v jeho vianočných homíliách. Postupne som si ich prezeral, až som sa od 184. (prvej vianočnej) prepracoval až k 191. homílii. Tu sa moje pátranie skončilo, pretože som konečne našiel to, čo som hľadal. A nebol to žiaden citát. Homília na mňa zapôsobila svojou krásou tak intenzívne, že som ju ešte v ten večer pred polnočnou omšou preložil do slovenčiny a poslal som ju známym ako vianočný pozdrav celú. Teraz by som sa aj s vami chcel podeliť o kúsok tohto vianočného svetla, hoci – ako poznamenáva Possidius – to bude iba slabý odlesk toho, čo zažívali na Vianoce Augustínovi poslucháči.

Myšlienka skúmať rétorickú štruktúru Augustínových kázni samozrejme nie je žiadnou novinkou, i keď práca tohto druhu je pomenej v pomere k tým, ktoré sa zaoberajú obsahom jeho príhovorov. Chcel by som tu upozorniť najmä na niekoľko článkov tohto druhu od Georgea Lawlessa, v ktorých sa venuje rétorickej výstavbe Augustínových homílií z *Komentára k Jánovmu evanjeliu*.²

Vianočné sviatky v starovekej Afrike mali na rozdiel od veľkonočných sviatkov osobitnú špecifikáciu: neobsahovali *sacramentum*, ale Augustín ich označuje slovom *memoria*.³ Ak odhliadneme od komplikovaného liturgického a teologického vzťahu týchto dvoch pojmov,⁴ ktorému sa nebudeme bližšie venovať, dovoľovala táto špecifická situácia Augustínovi trochu sa odkloniť od doktrinálnej a katechetickéj povahy jeho homílií a posunúť do absolútneho popredia estetický účinok reči, ktorý bol výrazne prítomný v každej jeho homílii, avšak vo vianočných kázňach dosahuje takmer dokonalú hegemoniu. Výrazným spôsobom do slovenského odborného diskurzu v tejto oblasti prispela najmä práca M. Andokovej, ktorá detailne opisuje, aký účinok na poslucháčov estetika Augustínovho vyjadrovania mala, alebo aspoň to, čo kazateľ od takto rečnícky

² LAWLESS, G. Listening to Augustine: Tractate 44 on John 9. In: *Augustinian Studies*. 1997, roč. 28, č. 1, s. 51 – 66. LAWLESS, G. Augustine's Use of Rethoric in His Interpretation of John 21: 19-23. In: *Augustinian Studies*. 1992, roč. 23, s. 53 – 67.

³ Aug., *Ep.* 55, 2 (CSEL 34/1, s. 170).

⁴ DROBNER, H. Christmas in Hippo: Mystical Celebration and Catechesis. In: *Augustinian Studies*. 2004, roč. 35, č. 1, s. 55 – 62.

vybrúsených častí kázne očakával.⁵ V kázni *Sermo* 191 však počet rečníckych figúr viditeľne prekračuje ich zvyčajnú frekvenciu, čo nám dovoľuje prisúdiť tejto i ostatným vianočným homíliám istú výnimočnosť v rámci celého Augustínovho kázňového korpusu. Túto hypotézu podporujú aj ďalšie dva neprehliadnuteľné fakty:

1. Augustínove vianočné homílie sú krátke.⁶ Priemerne majú okolo 700 slov.⁷ V porovnaní s ostatnými kázňami hipponského biskupa, ktoré majú nezriedka 2000 i viac slov, sú teda tieto homílie tretinové. Takýto rozsah Augustín nezvykol používať pre výklad súvislého biblického textu (*tractatus*), ani pre rozbor nejakej doktrínalnej otázky (*catechesis*). Vo vianočných homíliách sa takýchto výkladov cielene stránil.⁸
2. V týchto homíliách sa vyskytuje minimum biblických citátov. V uvedenej homílii možno nájsť dokopy tri.⁹ Text síce obsahuje väčšie množstvo biblických alúzií, ale tie sú všetky upravené tak, aby zapadali do rétorickej štruktúry. Keď v tomto type homílií Augustín potreboval presne uviesť znenie biblickej state, vážne to narúšalo rétorickú štruktúru a rytmus jeho kázne.¹⁰ Preto, ak sa mu parafrázy biblických citátov nedarili organicky začleniť do rétorickej štruktúry kázne, radšej ich nepoužil.

Tieto formálne i obsahové odklony od zvyčajnej praxe poukazujú na špecifický zámer autora. Augustín na mnohých miestach svojich vianočných kázní

⁵ ANDOKOVÁ, M. *Rečnicke umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*. Bratislava: Iris, 2013, s. 131 – 138.

⁶ Aug., S. 196A, 3 (REAug 26, s. 72): „Pro diei sollemnitate et brevitate pauca vobis sufficient.“ Slov. preklad: „Keďže dnes je deň slávnostný a krátky, toto málo vám musí stačiť.“

⁷ Aug., S. 184 – 691 slov, S. 185 – 633 slov, S. 186 – 770 slov, S. 187 – 994 slov, S. 188 – 708 slov, S. 189 – 768 slov, S. 190 – 873 slov, S. 191 – 709 slov, S. 192 – 773, slov, S. 193 – 588 slov, S. 194 – 759 slov, S. 195 – 507 slov, S. 196 – 862 slov, S. 369 – 780 slov, S. 370 – 907 slov.

⁸ Aug., S. 51, 1 (CCL 41Aa, s. 9): „Meminit autem Caritas vestra nos matutina Natalis Domini distulisse quam solvendam proposuimus quaestionem; quia multi nobiscum, etiam quibus solet esse onerosus sermo Dei, solemnitate illam diei debitam celebrabant.“ Slov. preklad: „Vaša láska si spomína, že sme naše rozhodnutie rozriešiť túto otázku preložili z ranného slávenia Pánovho narodenia, keďže vtedy sa s nami zúčastnili slávenia prislúchajúceho k tomu dňu aj takí, ktorí zvyčajne pokladajú božské poučenie za príťaž.“

⁹ Ž 84, 12; Lk 24, 38; 2 Kor 11, 2.

¹⁰ V úvode homílie používa Augustín hojné rétorické figúry až do momentu, keď príde k biblickému citátu (kurziva). Tu kvôli presnosti citovania upúšťa od rétorických foriem, ale po skončení citátu v nich zasa pokračuje. Aug., S. 191, 1, 1 (PL 38, stl. 1009): „Maria virgo ante conceptum, virgo post partum. Absit enim, ut in ea terra, hoc est in ea carne unde orta est veritas, periret integritas. *Nempe post resurrectionem suam, cum spiritus putaretur esse, non corpus: Palpate, inquit, et videte, quia spiritus carnem et ossa non habet, sicut me videtis habere.* Et tamen illius iuvenilis corporis soliditas, non patentibus foribus se ad discipulos intromisit. Cur ergo qui potuit per clausa ostia magnus intrare, non potuit etiam per incorrupta membra parvus exire?“

pripomína,¹¹ že primárnym cieľom vianočných slávení a teda aj hlavnou náplňou kázni bola *exsultatio*,¹² a čomu istotne prispôbil aj formu homílie.

Celú 191. homíliu tvorí iba 709 slov.¹³ V tejto štúdii sme sa zamerali na šesť rečníckych figúr, ktoré sú sluchom jasne identifikovateľné. Ide, o tzv. zvukové figúry¹⁴ a preto výrazne prispievajú k rétorickému *sermonis ornatus*. V podstate ide o tie isté, ktoré Andoková identifikovala ako najhojnejšie používané v celej Augustínovej kazateľskej tvorbe. Ide o paronomáziu, anaforu (prípadne epiforu alebo epanastrofu), asonanciu, chiazmus, paralelizmus a jeho najvýraznejšiu formu: antitézu.¹⁵ Keby sme z textu homílie odčlenili tieto rečnícke figúry, z celkového počtu 709 slov by nám zostalo 343, čo je menej, ako polovica. Ak z tohto počtu odpočítame ešte neplnovýznamové slová, čiže predložky, spojky a častice, zostane 248 slov, čo predstavuje iba 35 % celej homílie. Čiže takmer dve tretiny homílie tvorí uvedených šesť rečníckych figúr.

Prvou z nich je paronomázia. Vo všeobecnosti ide o figúru, kde sa opakuje jedno slovo, respektíve slovný kmeň v rôznych slovných druhoch alebo gramatických tvaroch. Táto figúra sa vyskytuje v uvedenej homílii celkovo 43 krát. Uvedieme aj niekoľko príkladov použitia tejto figúry rozličným spôsobom:

- S. 191, 1, 1: ***Homo factus hominis factor.***
- S. 191, 1, 1: ***Ab iniustis iustitia damnaretur.***
- S. 191, 1, 2: ***Sed neque hoc, neque illud volunt credere increduli.***
- S. 191, 2, 3: ***Ut sibi, capiti immaculato, immalculatam consociaret Ecclesiam.***
- S. 191, 2, 3: ***Ex cuius incorrupta virginitate procreatae virgines sanctae.***

Podobnou opakovacou figúrou je anafora. Pri nej však už nejde o podobné slová, ale o úplne rovnaké slovo alebo slovné spojenie použité na začiatku za sebou nasledujúcich viet, resp. vetných úsekov. Túto figúru v homílii Augustín použil 17 krát. Opäť niekoľko ukážok z textu homílie:

- S. 191, 1, 2: ***Maria virgo ante conceptum, virgo post partum.***

¹¹ Augustín spomína: „*exsultatio*“ (plesanie) v nasledujúcich vianočných homíliách: Aug., S. 184, 2 (PL 38, stl. 996), S. 187, 4 (PL 38, stl. 1003), S. 192, 2 (PL 38, stl. 1011) a S. 370, 2, 4 (PL 39, stl. 1657, 1659). Na ďalších miestach uvádza synonymá: „*gaudium*“ (radosť) Aug., S. 185, 3 (PL 38, stl. 998) S. 186, 1 (PL 38, stl. 999), S. 188, 4 (PL 38, stl. 1005), S. 192, 1 (PL 38, stl. 1011), a: „*laus Dei*“ (oslava Boha) Aug., S. 187, 1 (PL 38, stl. 1001), S. 188, 2 (PL 38, stl. 1003), S. 194, 2 (PL 38, stl. 1016).

¹² KLÖCKENER, M. *Nativitas Christi (natalis domini)*. In: MAYER, C., MÜLLER, C., DODARO, R. eds. *Augustinus-Lexikon*. Basel: Schwabe, 2012, zv. 4, fasc. 1/2, stl. 154.

¹³ AUGUSTINUS, A. *Sermones pars I: De Scripturis, De tempore, De sanctis*. (=Patrologiae Cursus Completus: Series Latina 38). Paris: J.P. Migne, 1841, stl. 1009 – 1011.

¹⁴ ANDOKOVÁ, Rečnícke umenie sv. Augustína, s. 137.

¹⁵ ANDOKOVÁ, Rečnícke umenie sv. Augustína, s. 134 – 138.

- S. 191, 2, 3: **Qui** vobis attulit quod amaretis, matri non abstulit quod amatis. **Qui** sanat in vobis quod traxistis ex Eva, absit ut vitaret quod dilexistis in Maria.
- S. 191, 3, 4: **Sola utrumque potuit**, quorum vos unum habere voluistis; quia hoc perditis, si utrumque habere velitis. **Sola utrumque potuit**, quae omnipotentem peperit, per quem potuit.

V ostatnom prípade môžeme detegovať rovnaké slovo aj na konci dvoch vetných celkov, čím vzniká epifora (*potuit*), ktorá v spojení s anaforou (*sola utrumque*) vytvára dokopy ďalšiu figúru: epanastrofu. Ale týmto dvom figúram sa pri dnešnom skúmaní Augustínovej homílie nebudeme detailnejšie venovať.

Pri hre s rovnakými slovíčkami však ešte zostaneme, pretože ďalšou skúmanou figúrou je chiazmus. Vzniká vtedy, ak si rovnaké alebo paralelné výpovede vymenia poradie vetných členov. V skúmanej homílii sme ho objavili 5 krát. Aj v tomto prípade uvádzame niekoľko ukážok:

- 191, 3, 4: non cogitatis ea quae sunt **mundi**, quomodo placeatis **maritis**;
cogitate quae **Dei** sunt, quomodo **illi** in omnibus placeatis.
- 191, 3, 4: Solum enim unicum **Dei Filium**,
isto unico modo fieri oportebat **filium hominis**.

Avšak rozhodne najrozšírenejšou rečníckou figúrou v tejto homílii je asonancia. V rámci tejto figúry nerobíme detailnejšie rozlíšenia na poddruhy a asonanciou rozumieme každú zvukovú podobnosť medzi blízko seba, resp. paralelne stojacimi slovami. Augustín obľuboval predovšetkým asonančnú klauzulu (homoioteleuton), hoci rád používal asonanciu aj na iných miestach. V homílii sme ju našli v počte 56 výskytov, z ktorých niektoré uvádzame:

- 191, 1, 1: ut ex illa ortus hic aliquando **esset**, quae nisi per illum **nunquam** et nusquam esse potuisset
- 191, 1, 1: ut sugeret **ubera**, regens **sidera**
- 191, 1, 1: ut **esuriret panis**, ut **sitiret fons**, **dormiret lux**
- 191, 1, 1: ab itinere via **fatigaretur**, falsis testibus veritas **accusaretur**, iudex vivorum et mortuorum a iudice mortali **iudicaretur**, ab iniustis iustitia **damnaretur**, flagellis disciplina **caederetur**, spinis botrus **coronaretur**, in ligno fundamentum **suspenderetur**, virtus **infirmaretur**, salus **vulneraretur**, vita **moretetur**

Tieto posledné tri asonančné sekvencie navyše nasledujú v texte tesne za sebou, čo výrazne umocňuje estetický účinok reči, ktorý Augustín v tejto homílii rozvinul do nevidanej podoby.

Ďalšou jasne rozoznateľnou figúrou sú zjavné paralelizmy, ktoré pre svoj estetický účinok nepotrebovali ani asonančné zdôraznenie. Vyskytujú sa v celkovom počte 11. Uvedieme niekoľko príkladov:

Cirkev teda napodobňuje Matku svojho Pána tak,
že hoci telesne toho schopná nie je,
predsa je matkou i pannou duchovne.
Preto Kristus svojej matke narodením iste neodňal panenstvo,
keď aj svoju Cirkev vykúpením z diablovho smilstva urobil pannou.
A z jej neporušeného panenstva ste sa zrodili vy, sväté panny.
Pohrdli ste pozemským sobášom a zvolili ste si telesné panenstvo.
Preto s radostným nadšením oslavujte dnešný panenský pôrod.
Lebo ten je zo ženy zrodený,
čo nebol mužom do ženy vložený.
A ten, čo vám vnukol, čo máte milovať,
by predsa Matke nevzal to, čo vy teraz tak milujete.
Je absurdné,
aby pri vás napravil to, čo ste od Evy zdedili,
a pri Márii zničil to, čo ste si tak obľúbili.

III 4 Preto tá, v ktorej stopách kráčame,
kvôli počatiu muža neznala,
a aj po pôrode pannou zostala.
Napodobňujte ju tak, ako viete.
Nie plodením; to iste nemôžete,
ale zdravou panenskou čistotou.
Ona jediná mohla oboje,
kým vy ste si vybrali jedno.
Lebo keby ste aj vy chceli oboje,
to prvé už nemôžete pokladať za svoje.
Ona jediná oboje mohla,
lebo porodila Všemohúceho, skrze ktorého to mohla.
A veru bolo aj potrebné, aby sa jedine Boží Syn
stal takto jedinečne synom človeka.
Preto jedine on je pre vás Kristom,
lebo on jediný je Panny synom.
Preto toho,
ktorého ako syna nemôžete porodiť telom,
hľadajte ako svojho ženícha srdcom.
Takého ženícha,
ktorého smie vaša plodnosť vlastniť ako Vykupiteľa,
no vaše panenstvo sa ho nemusí báť ako narušiteľa.
Ak totiž neodňal matke panenstvo vo svojom telesnom narodení,
o to sôr ho ponechá vám vo svojom duchovnom objatí.

---

⁷⁵ 2Kor 11, 2.

Nepokladajte sa preto za neplodné,
 hoci ste sa rozhodli zostať panenské.
 Lebo posvätná neporušenosť tela
 je súčasťou pravej plodnosti ducha.
 Robte to, čo povedal Apoštol.
 Keďže nerozmýšľate nad svetskými vecami, ako sa páčiť mužovi,
 rozmýšľajte nad Božími vecami, ako sa vo všetkom len jemu páčiť,⁷⁶
 aby ste mohli mať nie lono plodné,
 ale vnútro cnostné.
 A napokon sa prihovám všetkým, toto hovorím už každému.
 Tieto slová adresujem celej čistej panne, ktorú Apoštol zaslúbil Kristovi.⁷⁷
 Čo nás udivuje na Máriinom tele,
 to všetci robte v skrytosti duše.
 Kto srdcom verí na spravodlivosť, počne Krista.
 Kto ústami vyznáva na spásu, porodí Krista.⁷⁸
 Tak vaše vnútro naplní plodnosť
 a zachová sa aj vaša cudnosť.

Zoznam použitej literatúry

- AMBROSIUS, Aurelius. *Discorsi e lettere II, 3: Lettere (70-77)*. Gabrielle Banterle. ed. Milano: Biblioteca Ambrosiana, 1988. Sancti Ambrosii Episcopi Mediolanensis Opera 21. ISBN 978-88-311-9170-8.
- ANDOKOVÁ, Marcela. *Rečnicke umenie sv. Augustína v kázňach k stupňovým žalmom*. Bratislava: Iris, 2013. ISBN 978-80-8153-000-5.
- ANDOKOVÁ, Marcela. Sv. Augustín: O kresťanskej náuke. Preklad. In: *Sv. Augustín: O kresťanskej náuke. O milosti a slobodnej vôli*. Prešov: Petra, 2004. Bibliotheca antiqua christiana 3, s. 31 – 164. ISBN 80-897007-44-9.
- AUGUSTINE, Saint. *Sermons: On the liturgical seasons. (184-229Z)*. Edmund Hill. ed. New York: New City Press, 1993. The works of Saint Augustine: A Translation for the 21st Century III/6. ISBN 978-1-56548-050-6.
- AUGUSTINUS, Aurelius. *Epistulae 31-123*. Alois Goldbacher. ed. Wien: Tempsky, 1898. Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum 44. Sine ISBN.
- AUGUSTINUS, Aurelius. *Predigten zum Weihnachtsfest (Sermones 184-196). Einleitung, Text, Übersetzung und Anmerkungen*. Hubertus R. Drobner. ed. Frankfurt am Main: Peter Lang, 2003. Patrologia: Beiträge zum Studium der Kirchenväter 11. ISBN 978-3-631-51275-3.
- AUGUSTINUS, Aurelius. *Sermones de novo testamento (51-70A)*. Pierre-Patrick Verbraken. ed. Turnhout: Brepols, 2008. Corpus Christianorum Series Latina 41Aa. ISBN 978-2-503-00413-6.

⁷⁶ 1Kor 7, 34.

⁷⁷ 2Kor 11, 2.

⁷⁸ Rim 10, 10.

- AUGUSTINUS, Aurelius. *Sermones pars I: De Scripturis, De tempore, De sanctis*. Paris: J.P. Migne, 1841. Patrologiae Cursus Completus. Series Latina 38. Sine ISBN.
- AUGUSTINUS, Aurelius. *Sermones pars II: De diversis, Dubia, Fragmenta, Indices*. Paris: J.P. Migne, 1841. Patrologiae Cursus Completus. Series Latina 39. Sine ISBN.
- DENZINGER, Henrich, SCHÖNMETZER, Adolf eds. *Enchiridion Symbolorum definitionum et declarationum de rebus fidei et morum*. Freiburg: Herder, 1965. Sine ISBN.
- DROBNER, Hubertus. Christmas in Hippo: Mystical Celebration and Catechesis. In: *Augustinian Studies*. 2004, roč. 35, č. 1, s. 35 – 72. ISSN 0094-5323.
- DROBNER, Hubertus. The Chronology of Augustine's Sermones ad populum III: On Christmas Day. In: *Augustinian Studies*. 2004, roč. 35, č. 1, s. 43 – 53. ISSN 0094-5323.
- DROBNER, Hubertus. The Chronology of St. Augustine's Sermones ad populum. In: *Augustinian Studies*. 2000, roč. 31, č. 2, s. 211 – 218. ISSN 0094-5323.
- ETAIX, Raymond. Sermon inédit de saint Augustin sur la Circoncision dans un ancien manuscrit de Saragosse. In: *Revue des Études Augustiniennes*. 1980, roč. 26, č. 1-2, s. 62 – 87. ISSN 0035-2012.
- GEERLINGS, Werner. *Vita Augustini*. Hrsg., übers. u. kommentiert von W. Geerlings. München: Schöningh, 2005. Augustini Opera – Werke 1. ISBN 3-506-71022-2.
- HOMBERT, Pierre-Marie. *Nouvelles recherches de chronologie augustinienne*. Paris: Institut d'études augustiniennes, 2000. Collection des Études Augustiniennes. Série Antiquité 163. ISBN 978-2-85121-180-4.
- HORKA, Róbert. Analýza nedávno objavenej homílie sv. Augustína Dolbeau 7: De sepultura catechumenorum a slovenský preklad textu. In: FARKAŠ, Pavol. ed. *Legislatívne texty Biblie III*. Bratislava: RKCMBF UK, 2009, s. 48 – 57. ISBN 978-80-88696-59-9.
- KLÖCKENER, Martin. Nativitas Christi (natalis domini). In: MAYER, Cornelius, MÜLLER, Christof, DODARO, Robert. eds. *Augustinus-Lexikon*. Basel: Schwabe, 2012, zv. 4, fasc. 1/2, s. 151 – 159. ISBN 978-3-7965-2902-3.
- KUNZELMANN, Adalbertus. *Die Chronologie der Sermones des Hl. Augustinus*. Roma: Tipographia Poliglotta Vaticana, 1931. Miscellanea Agostiniana 2. Sine ISBN.
- LAWLESS, George. Augustine's Use of Rethoric in His Interpretation of John 21: 19-23. In: *Augustinian Studies*. 1992, roč. 23, s. 53 – 67. ISSN 0094-5323.
- LAWLESS, George. Listening to Augustine: Tractate 44 on John 9. In: *Augustinian Studies*. 1997, roč. 28, č. 1, s. 51 – 66. ISSN 0094-5323.

A rhetorical analysis of Augustine's Christmas homily Sermo 191

Summary

This paper focuses on the formal analysis of St. Augustine's Christmas homily S. 191. There is huge number of rhetoric figures that the whole homily might be understood as one continuous rhetoric figure. Such kind of an analysis permits us to look at the character of Christmas celebrations in the Christian community of Hippo in the early 5th century. The proportion and content of the homily suggest that at the time of Christmas was first and fore most oriented at arousing a strong positive emotional experience, which opens up perfect gateway for the reception of further bishop's

theological and moral explanations presented after Christmas time. These sermons are namely focused on encouraging catechumens to accept the baptism and to advance in spiritual growth of the whole community. A strong emotion during the Christmas celebration could provoke in listeners' hearts a suitable platform for that kind of radical decision to receive baptism.

Keywords: *anaphora – antithesis – assonance – Augustine – chiasm – Christmas, parallelism – paronomasia – rhetorical figure – Sermon 191.*

Mgr. Róbert Horka, PhD.
Department of Bible Science
Roman Catholic Faculty of Theology
Comenius University in Bratislava

BOH AKO NAJSVÄTEJŠIA TROJICA VO VZŤAHU K ČLOVEKU PODĽA C. S. LEWISA

Matej Pinkas

Abstrakt

Britský spisovateľ C. S. Lewis v časti svojej literárnej tvorby objasňuje niektoré otázky kresťanstva. Na základe analýzy Lewisových nebeletristických diel je článok zameraný na tri základné oblasti. V prvej časti sa venuje Najsvätejšej Trojici a jej vnútrobožskými vzťahmi. Vzťahom plodenia medzi Otcom a Synom a vzťahom lásky medzi Otcom, Synom a Duchom svätým. Nasledujúca kapitola skúma postoj Boha k človeku, ktorý je stvorený na Boží obraz. Lewis ukazuje, ako Boh miluje každého človeka jedinečným spôsobom. Posledná kapitola skúma, či je podľa Lewisa možný súlad ľudskej slobodnej vôle s večným, vševediacim a všemohúcim Bohom.

KLúčové slová: analógie lásky – láska – plodenie – slobodná vôľa človeka – vzťah Boha k človeku.

ÚVOD

C. S. Lewis, britský profesor stredovekej a renesančnej literatúry, napísal po svojej náboženskej púti od anglikánskeho kresťana cez ateistu a agnostika až ku konverzii opäť na anglikánske kresťanstvo viaceré diela, v ktorých relatívne jednoduchým a zrozumiteľným štýlom oboznamuje čitateľov s niektorými podstatnými črtami kresťanstva. Azda najznámejším z tých diel v súčasnosti, v ktorom veľmi ľahkým a prítiažlivým spôsobom opisuje rozličné Božie atribúty a prejavy, sú 7-zväzkové *Kroniky Narnie*. Okrem tohto diela rozprávkového charakteru sú však omnoho cennejším zdrojom jeho teologických názorov najmä zapísané príhovory do rádia o obyčajnom kresťanstve *Mere Christianity* (v českom preklade *K jádru křesťanství*, v slovenskom *Hovory o (ne)obyčajnom kresťanstve*), zbierky esejí a rozhovorov (napr. *Problém bolesti, Štyri lásky*, a pod.), „korešpondencia“ skúseného diabla pukušiteľovi začiatočníkovi (*Rady skúseného diabla*) či vymyslený príbeh o Nebi a Pekle (*Veľký rozvod*), ktoré sa stali podkladom pre našu prácu.

Nakoľko nie sú mnohé Lewisove teologické pohľady zoskupené na jednom mieste, lež roztrúsené na rozličných miestach jeho diel, našim cieľom bude snažiť sa o vytvorenie ich syntézy a predstavenie autorovú vnímanie aspoň niektorých, z nášho pohľadu najdôležitejších, tém dotýkajúcich sa kresťanského Boha. Konkrétne sa chceme zamyslieť nad otázkami, aký je Lewisov pohľad na Najsvätejšiu Trojicu, na vzťah Boha k človeku a na vzťah niektorých Božích atribútov k slobodnej vôli ľudských bytostí.

Na úvod treba zdôrazniť ešte niekoľko dôležitých vecí. C. S. Lewis nikdy o sebe netvrdil, že je teológom, hoci sa teologickým otázkam venuje. Označuje sa za obyčajného laika Anglikánskej cirkvi. Tiež sa snaží vyhýbať problémom vysokej teológie, nakoľko tie by mali byť skúmané ozajstnými odborníkmi, kým on by namiesto pomoci iným sám potreboval pomôcť.¹ V prípade *Velkého rozvodu* dokonca zdôrazňuje, že ide o vymyslený príbeh, v ktorom podáva mravné ponaučenie, nie teologické špekulácie.² Preto aj my musíme na jeho myšlienky nazerať z tohto uhla pohľadu a neposudzovať jeho občasnú teologickú nepresnosť vo vyjadrovaní.

NAJSVÄTEJŠIA TROJICA

Ako sme už uviedli v úvode, C. S. Lewis rozpracoval vo svojich esejistických dielach a rozhlasových príhovoroch mnohé témy týkajúce sa kresťanského Boha. Jednou z nich, ktorej je venovaný priestor najmä v knihe *Mere Christianity*, a ktorú chceme predstaviť v prvej kapitole, je téma Trojjediného Boha. Zameriame sa na vzťah Otca a Syna a na ducha ich vzájomnej lásky, Ducha Svätého.

Plodenie ako základné východisko vzťahu Otca a Syna

Skôr, než by sa venoval konkrétnemu rozboru spôsobu jestvovania troch osôb jediného Boha, sústreďuje sa Lewis na rozdiel medzi plodením a stvorením, ktorý zohráva, ako sa ukazuje v jeho ďalších argumentoch, dôležitú úlohu, a ktorým sa snaží priblížiť čitateľom spôsob, akým sa môže každý človek stať Božím synom tak, ako to hlása kresťanstvo.³ V tejto kapitole sa však viac sústreďíme na autorovo vnímanie Boha ako Trojice než na prerod človeka na Božieho syna.

Kristus bol pred všetkými vekmi Otcom splodený, nie stvorený. Ak by bol totiž stvorený, znamenalo by to, že je vo svojej podstate niečím iným, než je

¹ LEWIS, C. S. *K jádru křesťanství*. Praha: Návrat, 1993, s. 3-4.

² LEWIS, C. S. *Velký rozvod*. Bratislava: Porta libri, 2012, s. 4.

³ LEWIS, C. S. *K jádru křesťanství*, s. 109-110.

Otec. Keďže je však splodený, má rovnakú podstatu ako Otec, pretože platí, že čo splodí Boh, je Bohom, rovnako ako aj to, čo splodí človek, je človekom.⁴ V tomto sa Boh podobá ľudskému otcovi, ktorý plodí svojho syna, no zároveň tento rozmer prekračuje. Súvisí to s faktom, že Boh v konečnom dôsledku nie je osobný (i keď si mnohí ľudia skôr predstavujú, že Boh je neosobný). Je viac než len osobou. Toto si však človek nedokáže náležite predstaviť. Tento fakt vysvetľuje Lewis na príklade vnímania trojrozmerného priestoru človekom. Ak sa pohybujeme len v jedinom rozmere, dokážeme narysovať iba priamku. V dvojrozmernom priestore sme už schopní nakresliť nejaký obrazec, napr. štvorec. Až keď máme k dispozícii všetky tri rozmery, podarí sa nám postaviť teleso – kocku, ktorá pozostáva zo šiestich štvorcov. Vďaka pridávaniu rozmerov v našom prípade vznikajú nové možnosti pôvodne neznámych kombinácií, pričom možnosti jednoduchších rozmerov ostávajú stále platné. Človek akoby sa pohyboval len v jednom či dvoch rozmeroch, kde vníma každú osobu samostatne. V Božskom svete sú však osoby skombinované úplne jedinečným spôsobom, ktorý človek na ľudskej úrovni nedokáže vôbec pochopiť. Tri Božské osoby, ktoré sú jedným Bytím,⁵ sú akoby kockou v trojrozmernom svete, ktorá – hoci pozostáva zo šiestich štvorcov – predsa je jedna. My však žijeme len v dvoch rozmeroch a preto nedokážeme tento spôsob jestvovania Trojice plne pochopiť.⁶

Podľa Lewisa je však podstatnejšie než mať správnu predstavu o Trojici, nechať sa vtiahnuť do jej trojosobného života napríklad v modlitbe. Človek sa snaží dostať do kontaktu s Bohom, no zároveň vie, že Boh v ňom samom ho k modlitbe pohýna. Zároveň mu po boku stojí Kristus, prameň pravého poznania Boha, a pomáha mu modliť sa, modlí sa zaňho. Boh je cieľom, hnacou silou i mostom k cieľu. Človek je týmto prejavom trojnásobným životom trojosobnej bytosti Bohom vťahovaný do Boha, pričom stále ostáva človekom,⁷ čo je rozdielom v porovnaní s predstavami iných náboženstiev.⁸

⁴ LEWIS, K jądru křesat'anství, s. 110.

⁵ V českom i slovenskom preklade Lewisovho diela *Mere christianity* je podľa nášho názoru použitý výraz „Being“ nesprávne preložený ako „bytosť“, ktorý je obsahovo veľmi podobný, ba až takmer totožný s pojmom „osoba“, ktorý Lewis používa v tej istej vete. Preto radšej na tomto mieste i ďalej prekladáme termín „Being“ ako „Bytie“, čo lepšie vystihuje podstatu myšlienky a jej kontext. Originálny text, na ktorý sa odvolávame, znie: „In God's dimension, so to speak, you find a being who is three Persons while remaining one Being...“ (Takpovediac v Božej dimenzii nájdete bytie, ktoré je tromi Osobami, pričom zostáva jedným Bytím...) LEWIS, C. S. *Mere Christianity*. New York: Macmillan, 1975, s. 142. LEWIS, K jądru křesat'anství, s. 113; LEWIS, C. S. *Hovory o (ne)obyčajnom křesťanstve*. Bratislava: Porta libri, 2015, s. 195.

⁶ LEWIS, K jądru křesat'anství, s. 112-113.

⁷ LEWIS, K jądru křesat'anství, s. 113-114.

⁸ LEWIS, K jądru křesat'anství, s. 112.

Boh je teda trojosobným Bytím. Prvou osobou je Otec, druhou Syn. Prvá plodí druhú, netvorí ju, pretože vzniknutá osoba má rovnakú prirodzenosť⁹ ako osoba plodiaca. V tomto zmysle jediným použiteľným slovom pre prvú osobu, ktoré vystihuje tento proces, je slovo Otec. Toto slovo však z každodennej ľudskej skúsenosti v nás evokuje predstavu časovej následnosti Syna po Otcovi. Avšak v tomto prípade nie je žiadne predtým ani potom. Syn existuje, pretože existuje Otec, pričom čas, ktorý by predchádzal momentu, kedy Otec splodil Syna neexistuje. Preto Lewis ponúka predstavu Syna ako niekoho, kto prýšti z Otca, ako svetlo z lampy, ako teplo z ohňa, ako myšlienky z mysle. Syn je sebavyjadrením Otca, je tým, čo chce Otec povedať a čo od vekov vždy hovorí. Tento otcovsko-synovský vzťah vystihuje vzťah Prvej a Druhej osoby lepšie než akýkoľvek iný. Jeho najpodstatnejšou črtou je láska – je to vzťah lásky.¹⁰

Duch Svätý – Duch lásky Otca a Syna

Boh je láska. Ak by Boh bol jedinou osobou, tento výrok by nemal zmysel. Láska vyžaduje minimálne dve osoby, je to niečo, čo prechováva jedna osoba k druhej. Keby bol Boh jedinou osobou, nejstvovala by pred stvorením sveta láska.¹¹ Božia dávajúca láska sa prejavuje vo vzťahu Prvej a Druhej osoby tak, že Otec dáva Synovi všetko, čím je a čo má a Syn dáva na oplátku Otcovi seba samého a v sebe i celý svet.¹² Táto konkrétna vzájomnosť lásky, ako sme už spomenuli, predchádza stvorenie, existuje od vekov a prenáša sa na všetky tvory.¹³ A tak i ľudia sú pozvaní k napodobňovaniu vnútrobožskej lásky tým, že dobro jedného človeka má byť zároveň dobrom druhého. Takto môžu ľudské vzťahy odrážať charakter Boha.¹⁴

Vidíme teda, že v Bohu vždy prebieha dynamické pôsobenie lásky. Toto dynamické pôsobenie medzi Otcom a Synom, tento ich vzťah je tak živý a konkrétny, že sám predstavuje osobu, ktorou je tretia Božská osoba – Duch Svätý. Lewis to vysvetľuje analógiou s rodinou, klubom či odbormi. Na základe zvláštnych spôsobov reči a správania sa jednotlivých členov v týchto konkrét-

⁹ Originálny text znie: „We say that the First begets or produces the Second; we call it *begetting*, not *making* because what He produces is of the same kind as Himself.“ (Hovoríme, že Prvý plodí alebo dáva vznik Druhému; nazývame to *plodením*, nie *tvorením*, pretože to, čo vzniká, je rovnakej prirodzenosti ako On sám.) LEWIS, *Mere christianity*, s. 150. Termín *the same kind* uvádza český preklad ako *rovnakú povahu*, slovenský preklad hovorí o *rovnakom druhu*. My sa prikláňame tu i ďalej k pojmu *prirodzenosť*, nakoľko súdime, že najlepšie vystihuje podstatu i kontext myšlienky. LEWIS, *K jądru křesťanství*, s. 120; LEWIS, *Hovory o (ne)obyčajnom křesťanstve*, s. 207.

¹⁰ LEWIS, *K jądru křesťanství*, s. 120-121.

¹¹ LEWIS, *K jądru křesťanství*, s. 121.

¹² LEWIS, C. S. *Štyri lásky*. Bratislava: Porta libri, 2012, s. 7.

¹³ LEWIS, C. S. *Problém bolesti*. Praha: Návrat domů, 2013, s. 28.

¹⁴ LEWIS, C. S. *Rady skúseného diavla*. Bratislava: Porta libri, 2007, s. 61.

nych spoločenstvách, ktoré by sa inak nevytvorili. Hovorí sa, že rodina, klub či odbory majú svojho „ducha“. Je to ich zdanlivá, nie reálna osobnosť. No v Bohu zo spoločného života vyrastá skutočná osoba, Tretia osoba Najsvätejšej Trojice – Duch Svätý alebo „duch“ Boží. Je to Duch lásky, ktorou sú spojení Otec a Syn.

Tretia Božská osoba sa nám môže javiť hmlistejšia než prvé dve. Dôvodom je, že k nemu v našom kresťanskom živote obvykle nevzhladáme. On však pôsobí skrze nás. Keď sa pozeráme na Otca ako na niekoho, kto stojí pred nami a na Syna ako na toho, kto nám stojí po boku, pomáha nám modliť sa a stať sa Božími synmi, na Ducha Svätého máme hľadiť ako na toho ktorý je v nás.¹⁵

Jedinečnosť vzťahu Otca a Syna

Viac než osobe Ducha Svätého sa Lewis venuje vzťahu Otca a Syna. Popisuje otázku, ktorú mu položil nejaký kritik, ktorú by sme mohli parafrázovať nasledovne: „Prečo Boh rovno nesplodil mnoho synov, keďže ich chcel, ale stvoril ľudí, ktorých náročným spôsobom (skrze účasť na Božom synovstve) na synov mení?“ Časť odpovede sa ponúka ľahko, časť presahuje ľudské znalosti. Ľahšou časťou odpovede je, že náročnosť zmeny ľudí na Božích synov vyplýva z ich odvratu od Boha prvotným hriechom. Časť presahujúca naše poznanie v sebe zahŕňa viacero faktorov.

Prvým z nich je problém otázky, či by Boh mohol splodiť nespočetné množstvo synov. Kameňom úrazu je spojenie „mohol by“. Stvorená vec by mohla byť iná, ak by bolo niečo ďalšie iné, ktorého príčina by bola iná, atď. Ak hovoríme o Bohu, nezjednodušiteľnom fakte, od ktorého závisí všetko ostatné, otázka, či by mohol byť iný, je nezmyselná. Je taký, aký je.

Druhým protiargumentom je podľa Lewisa fakt, že ak by Boh splodil na počiatku čias viacerých synov, museli by sa od seba líšiť prinajmenšom priestorom a hmotou podobne ako sa dve mince rovnakej nominálnej hodnoty líšia miestom a atómami, ktoré ich tvoria. K splodeniu synov by sa teda zákonite musela pridať i príroda a v konečnom dôsledku celý stvorený vesmír. Rozdiel medzi Otcem a Synom sa však dá pochopiť i bez priestoru a času. Otec plodí, Syn je splodený. Vzťah Otca k Synovi teda nie je totožný so vzťahom Syna k Otcovi. Ak by existovalo viac synov, všetci by boli v rovnakom vzťahu k Otcovi a k sebe navzájom, čiže by sa nijak neodlišovali. V tomto prípade naráža človek na problém projekcie vlastného vnímania priestoru do osoby Boha. Chce tak uvažovať nad Bohom pred stvorením v dimenziách stvorených vecí, čo však nie je možné.¹⁶

Avšak nie je to len odlišenie Otca a Syna, ktoré Lewis popisuje. Na viacerých miestach zdôrazňuje aj ich jednotu. Okrem toho, že majú rovnakú

¹⁵ LEWIS, K jádru křesťanství, s. 122.

¹⁶ LEWIS, K jádru křesťanství, s. 126-127.

podstatu, teda že Kristus okrem dokonalého človečenstva, je zároveň i dokonale Boh tak ako Otec,¹⁷ je Syn vo svojej vôli a záujmoch zajedno s Otcom.¹⁸

BOH A ČLOVEK VO VZŤAHU

Boh stvoril človeka a je s ním vo vzťahu. Toto je fakt, s ktorým Lewis bez výhrad vo svojich dielach pracuje. Hoci sa tejto téme v nami vybraných dielach systematicky nevenuje, predsa si môžeme na základe množstva roztrúsených zmienok vytvoriť akýsi obraz o stvorenom človeku a vzťahu Boha k nemu, podľa ktorého pracoval.

Človek stvorený na Boží obraz a podobu

Lewis zdôrazňuje, že človek, hoci nemá rovnakú prirodzenosť ako Boh, je Bohu podobný, je ako Božia socha či obraz. Tak ako sa socha podobá človeku tvarom, no nie životom, aj človeku je vlastná Božia tvárnosť či podoba, nie však Boží spôsob života. Všetko, čo je stvorené, sa podobá Bohu, hoci len symbolicky.¹⁹ Priestor svojou rozľahlosťou, hmota energiou, rastlinný svet svojím životom, hmyz činnosťou a plodnosťou, vyššie cicavce prejavujú istú príchylnosť, ktorá pripomína vzdialene Božiu lásku. Až človek je najpodobnejší Bohu (prinajmenšom v našom svete, ktorý poznáme, čím Lewis nevyklučuje existenciu iných svetov a tvorov ešte viac podobných Bohu, než človek), pretože nielen žije, ale aj myslí a miluje.²⁰ Okrem toho dostal človek od Stvoriteľa dar slobodnej vôle, ktorým je mu najviac podobný.²¹ Anjelom prináleží trochu iná podobnosť Bohu než ľuďom. Táto podobnosť je založená na ich nesmrteľnosti a im prirodzene vlastnom²² poznaní.²³ Na vzťah medzi Bohom a človekom sa pozrieme v jednej z nasledujúcich častí tejto kapitoly.

Božia láska vo vzťahu k človeku

Človek, ako píše odosielateľ listov v Lewisovom diele *Radý skúseného diabla*, démon Krutodlak, je v konečnom dôsledku obojživelník, hybrid – napoly

¹⁷ LEWIS, Štyri lásky, s. 113.

¹⁸ LEWIS, K jądru křesťanství, s. 129.

¹⁹ Symbol, ako druh znaku, odkazuje na niečo, čo ho prekračuje, čo ho transcenduje. V našom prípade stvorenie odkazuje na transcendentného Stvoriteľa.

²⁰ LEWIS, K jądru křesťanství, s. 110-111.

²¹ LEWIS, Velký rozvod, s. 75.

²² Lewis používa termín *intuitive knowledge* bez akéhokoľvek ďalšieho vysvetlenia analógie či podobnosti poznania anjelov s Božím poznaním. LEWIS, C. S. *The four loves*. New York: Harcourt, Brace, 1960, s. 15.

²³ LEWIS, Štyri lásky, s. 10.

Prírodné zákony sú ohraničením ľudského života, no zároveň aj jeho podmienkou.⁶²

Človek teda žije v krásnom a bohatom svete stvorenom preňho. Boh obdaroval človeka rozumom, aby vedel, ako môže svet využívať a svedomím, aby vedel, ako ho využívať má. Dokonca aj životné potreby človeka (jedlo, spánok a pod.) učinil preňho potešením. A keď to všetko urobil, vidí, ako človek svojou pokrivenosťou marí jeho plány, ako mení príležitosti k šťastiu na hriechy. Ako to napraviť bez obmedzenia ľudskej slobody? Nieкто by možno povedal, že všemohúci Boh by mohol zmeniť, zdokonaľiť ľudskú povahu. Hoci sa môže zdať, že ide v skutočnosti o obmedzenie či odobratie slobodnej vôle človeku, čo by skončilo logickým nezmyslom, badať tu jeden rozdiel. Boh totiž ľudskú povahu zmeniť môže. No iba vtedy, keď mu to človek dovolí. Boh sám sebe uložil pravidlo, že nebude ľudskú povahu meniť násilu, čím skutočne obmedzil svoju moc. Radšej chcel svet plný slobodných bytostí so všetkými rizikami než svet dokonalých automatov konajúcich správne, pretože ako dokonalé bytosti ani inak konať nedokážu.⁶³

Hoci Boh túži urobiť človeka šťastným, nemôže tak učiniť ani všetkou svojou mocou, kým mu to človek nedovolí. Boh v nás môže zabiť naše zlé sklony, no nikdy nie proti našej vôli.⁶⁴

ZÁVER

Mohli sme si všimnúť, že C. S. Lewis, ktorý je bezpochyby významným kresťanským autorom 20. storočia, podáva vo svojich dielach spôsobom zrozumiteľným dnešnému človeku jasný obraz kresťanského Boha. Svojím pohľadom na Očistec dokonca prekračuje aj rozmer učenia jeho konfesie, anglikanizmu, a prikláňa sa na katolícku stránku. Kľúčovým slovom je uňho slovo láska. Najsvätejšia Trojica, ktorá je priestorom lásky, v láske tvorí celý svet a najmä človeka, ktorému sa v láske otvára. Láskou, ktorá je jej najhlbšou podstatou, miluje ľudí najrozličnejšími spôsobmi a túži ich priviesť k spáse, a to až do takej miery, že sa nimi doslova nechá zneužívať a v záujme ich slobody umenšuje svoju moc a slávu. Láska je dôvodom bytia človeka a zároveň i jeho konečným cieľom. Boh je láska a všetko, čo robí pre človeka, je láskou. A jediné, po čom túži, je, aby sa človek s touto láskou v slobode zjednotil.

⁶² LEWIS, Problém bolesti, s. 32-33.

⁶³ LEWIS, C. S. *Bůh na lavici obžalovaných*. Praha: Návrat domů, 2012, s. 100-101.

⁶⁴ LEWIS, Velký rozvod, s. 60.

Zoznam použitej literatúry

- LEWIS, Clive Staples. *Bůh na lavici obžalovaných*. Praha: Návrat domů, 2012. ISBN 978-80-7255-256-6.
- LEWIS, Clive Staples. *Hovory o (ne)obyčajnom kresťanstve*. Bratislava: Porta libri, 2015. ISBN 978-80-8156-061-3.
- LEWIS, Clive Staples. *K jádru křesťanství*. Praha: Návrat, 1993. ISBN 80-85495-19-8.
- LEWIS, Clive Staples. *Mere Christianity*. New York: Macmillan, 1975.
- LEWIS, Clive Staples. *O modlitbě. Dopisy Malcolmovi*. Praha: Návrat domů, 2015. ISBN 978-80-7255-33-4.
- LEWIS, Clive Staples. *Problém bolesti*. Praha: Návrat domů, 2013. ISBN 978-80-7255-284-9.
- LEWIS, Clive Staples. *Přípitek zkušeného ďábla a jiné eseje*. Praha: Návrat domů, 2010. ISBN 978-80-7255-212-2.
- LEWIS, Clive Staples. *Rady zkušeného diavla*. Bratislava: Porta libri, 2007. ISBN 978-80-89067-45-9.
- LEWIS, Clive Staples. *Štyri lásky*. Bratislava: Porta libri, 2012. ISBN 978-80-89067-87-9.
- LEWIS, Clive Staples. *The four loves*. New York: Harcourt, Brace, 1960. ISBN 978-01-51329-15-1.
- LEWIS, Clive Staples. *Velký rozvod*. Bratislava: Porta libri, 2012. ISBN 978-80-89067-85-5.

God as the Holy Trinity in the relationship with man according to C. S. Lewis
Summary

C. S. Lewis, a British writer, explains in his books some questions about Christianity. Based on an analysis of Lewis's non-fictional works our article focuses on three basic areas. The first chapter describes Holy Trinity and its inter-god relationships; relation of begetting between Father and Son and relation of love among Father, Son and Holy Spirit. Following chapter studies God's attitude to human who is created in God's image. Lewis shows how God loves every man in a unique way. The last chapter investigates if, according to Lewis, a harmony between a human free will and eternal, omniscient and almighty God.

Keywords: analogies of love – love – begetting – human free will – relationship between God and man.

Mgr. Matej Pinkas.
Department of Dogmatic Theology
Roman Catholic Faculty of Theology
Comenius University in Bratislava

KNIŽNÁ RECENZIA

GAVENDA, Marián. *Filmovať mystiku. Mediálne sprostredkovanie duchovnej skúsenosti v myslení a tvorbe Juraja Töröka*. Bratislava: VEDA vydavateľstvo SAV, 2016. 247 s. ISBN 978-80-224-1508-8

Andrea Novomeská

Vo svojej novej publikácii sa Marián Gavenda venuje doposiaľ málo prebádanej špecifickej odbornej problematike možnosti sprostredkovania duchovnej skúsenosti prostredníctvom médií. Nosnou tézou diela je hľadanie odpovedí na otázku či, akým spôsobom a za akých podmienok možno komunikovať, teda umožniť zakúsiť živý vzťah s Bohom prostredníctvom prostriedkov masmediálnej komunikácie. V spirituálnej teológii ako plnohodnotnej vednej disciplíne sa po Božom zjavení za základný prameň považuje osobný vzťah človeka s Bohom. Človeka ako ontologicky dialogickú bytosť, stvorenú pre dialóg lásky, možno považovať za *homo communicans*.

Vo vedeckej monografii „Filmovať mystiku“ autor systematickým spôsobom rozoberá celoživotnú praktickú, teoretickú, no najmä osobnú duchovnú skúsenosť na základe výpovedí kňaza, režiséra, kameramana a znalca mediálnej problematiky Juraja Töröka (1931).

V prvej kapitole s názvom *Teoretické základy spirituality komunikácie* autor predkladá úvodný prehľad problematiky, ktorá je svojou povahou interdisciplinárna a zahŕňa poznatky z teórie médií, žurnalistiky a spirituálnej teológie. Osobitná pozornosť je venovaná presnému zadefinovaniu kľúčového pojmu duchovná skúsenosť, predstavujúceho integrálnu skúsenosť človeka pri zážitku osobného stretnutia s Bohom. Nevyhnutné k porozumeniu problematiky je aj vnímanie komunikácie z teologického hľadiska. Jej základ z pohľadu kresťanstva spočíva v intratrinitárnej komunikácii, kde práve komunikácia osôb Najsvätejšej Trojice je vrcholným prejavom vytvárania vzťahu a spoločenstva lásky. Za jednu z foriem komunikácie Boha možno považovať samotné stvorenie, v ktorom sa odzrkadľujú Božie myšlienky, múdrosť a láska. Medzi stvorením prirodzene vyniká človek, s ktorým Boh rôznymi spôsobmi komunikuje počas celých dejín spásy.

Autor sa v prvej kapitole venuje aj problematike mediálnej kultúry, ktorá má v súčasnosti predovšetkým vizuálny charakter so všetkými jeho pozitívnymi, no často aj negatívnymi stránkami. Ako účinné riešenie ponúka tzv. cestu srdca, pri ktorej človek postupuje z vizuálneho vnímania cez rozvoj schopnosti obdivu až ku kontemplácii. Spiritualita srdca, kde srdce je vnímané v biblickom význame a v najhlbšom zmysle predstavuje sídlo náboženského života a miesto vnímania Božieho hlasu, je hlboko

zakorenená v duchovnom odkaze kresťanského Východu. Do nášho prostredia preniká najmä v tvorbe kardinála Tomáša Špidlíka a jeho školy, s ktorou autor konfrontuje aj duchovnú skúsenosť Juraja Töröka. Človek svet nevníma očami ani sluchom, ale očami srdca, teda postojom obdivu. Ten mu umožňuje, aby sám vstupoval do sveta krásy a napokon zaujal kontemplatívny postoj viery.

Druhá kapitola je venovaná *spiritualite na životnej ceste a v tvorbe Juraja Töröka*. Na základe spracovania osobných výpovedí J. Töröka autor približuje vnútorný vývoj jeho osobnej spirituality v priebehu jednotlivých životných období a konfrontuje ho so všeobecnými poznatkami spirituálnej teológie i aktuálneho duchovného prúdenia. Protagonista diela napríklad svoje povolanie ku kňazstvu vníma ako „proexistenciu“, teda existenciu „pre“ niekoho, ktorá je základom pre silné uvedomenie si potreby vzťahu a dialógu, ako aj spirituality priateľstva, ktorá je hlboko zakorenená v jeho živote. Je pozoruhodné, že človek, ktorý celý život prežil v západných krajinách, si spontánne vytvoril spiritualitu bližšiu duchovnej tradícii kresťanského Východu. Treba však dodať, že za mimoriadne významnú duchovnú skúsenosť vo svojom živote považuje Juraj Török predovšetkým Druhý vatikánsky koncil, ktorý hlboko ovplyvnil aj jeho ďalšiu tvorbu a upevnil v ňom vnímanie misionárskeho charakteru Cirkvi.

Ďalšou časťou druhej kapitoly je duchovný prierez bežného dňa Juraja Töröka. Jednotlivé etapy dňa sú pretkané osobitou spiritualitou, pričom každý okamih má hlboký vnútorný význam (napr. ranný pokoj, žehnajúci postoj, vnímanie symbolickej reči prírody, každodenná služba ľuďom či význam spánku). Autor sa následne zaoberá duchovnou skúsenosťou a tvorbou Juraja Töröka. Veľký význam je kladený najmä na jeho službu v spoločenstve Hallel Communications (Sparkill, New York, USA), kde sa v prežívaní každodennosti môže naplno rozvíjať spiritualita srdca a spiritualita priateľstva, ktoré sú mu tak blízke. Rovnako významná je aj filmárska tvorba, ktorú Juraj Török považuje za vlastný spôsob evanjelizácie a misionárskej činnosti.

Tretia kapitola knihy sa zaoberá *duchovnou skúsenosťou a médiami v myslení Juraja Töröka*. Autor na základe výpovedí J. Töröka analyzuje osobné predpoklady, vhodné prostredie a komunikáciu duchovnej skúsenosti. Dotýka sa oblastí ako sú tvorivá orientácia životných energií, kontemplácia, čistota srdca, duchovné poznanie či už spomínaná spiritualita priateľstva. To všetko sú predpoklady pre hlboký dialóg s Bohom a jeho ďalšie komunikovanie. Juraj Török sa pod vplyvom známeho Dostojevského výroku „krása spasí svet“ zamýšľa aj nad dôležitosťou vnímania a kontemplanie krásy zjavujúcej krásu Boha, ktorá sa výrazne prejavuje najmä v stvorení, umení a liturgii. Za osobitne prínosné možno považovať spracovanie témy integrálne uzdravenie, kde pôsobenie Božej milosti v duši vedie k uzdraveniu somatickej a duševnej zložky ľudskej bytosti.

Publikácia Mariána Gavendu predstavuje nový pohľad na málo preskúmanú problematiku sprostredkovania duchovnej skúsenosti médiami. Autor prichádza k záveru, že nakoľko človek zakúša najhlbší dialóg medzi svojim „ja“ a Božím „Ty“, je vo svojej podstate otvorený pre náboženskú skúsenosť a jej komunikáciu. Avšak, slovami J. Töröka, na efektívnu komunikáciu duchovnej skúsenosti „je potrebné, aby bol mystik pred kamerou, za kamerou i pred obrazovkou“. Ako vyplýva z publikácie, samotná duchovná skúsenosť ako forma komunikácie s Bohom a duchovným svetom je plnohodnotnou súčasťou komunikácie ako takej, a tak sa pre mediálnu problematiku stáva veľkým

obohatením (vnímanie zmyslu udalostí, symbolického jazyka, krásy...). Možno povedať, že v rámci Slovenska ide o prvé systematické spracovanie takejto témy. Tým sa stáva vhodným podnetom na prehlbovanie danej problematiky a jej hlboké zakotvenie nielen v spirituálnej teológii.

ANOTÁCIE

VEDECKÉ PODUJATIA FAKULTY

Martin Bošanský

BRATISLAVA

Konferencia *Miesto Katolíckej cirkvi v postmodernej spoločnosti*

24. februára sa na pôde našej fakulty uskutočnila medzinárodná konferencia pod názvom *Miesto Katolíckej cirkvi v postmodernej spoločnosti*. Organizovala ju Konferencia biskupov Slovenska (KBS) v spolupráci s fakultou. Na úvod prítomných pozdravili predseda KBS Mons. Stanislav Zvolenský, vatikánsky nuncius Mons. Mario Giordana ako aj rektor UK prof. Karol Mičieta.

Hlavným prednášajúcim bol kardinál Carlo Caffarra, emeritný biskup z Bologne. Vo svojej prednáške „Cirkev a človek, ktorý žije túžbami bez nádeje“ podal výstižnú analýzu symptómov postmodernej doby. Emeritný španielsky europoslanec Jaime Mayor Oreja predstavil činnosť federácie „One of us – Jeden z nás“ zameranej na ochranu života. Prof. Emília Hrabovec hovorila o fenoméne krízy Európy v myslení Jána Pavla II. a Benedikta XVI. Nemecký politológ a publicista Dr. Andreas Püttmann rozprával o pokušeniach, ktorým je Cirkev vystavená v sekularizovanej spoločnosti. Generálna tajomníčka Európskej federácie katolíckych združení rodín (FAFCE) Marie Hildingsson pôvodom zo Švédska sa vo svojom príspevku venovala téme rodiny v kontexte sociálneho učenia Cirkvi. Po každom príspevku nasledovala vecná diskusia.

Odborná diskusia *Starostlivosť o náš spoločný domov*

Dňa 24. apríla 2016 zorganizovala študentská časť Akademického senátu v spolupráci s našou fakultou odbornú diskusiu na tému *Starostlivosť o náš spoločný domov*. Svojimi príspevkami ju obohatili zástupcovia viacerých fakúlt Univerzity Komenského.

Na úvod všetkých pozdravil rektor univerzity prof. RNDr. Karol Mičieta, PhD. V prvom príspevku prof. RNDr. Peter Fedor, PhD. a RNDr. Rudolf Masarovič, PhD. z Prírodovedeckej fakulty hovorili o človeku ako o hlavnom faktore ekologických zmien. Nad globálnym otepľovaním a jeho možnými dôsledkami sa zamýšľal prof. RNDr. Milan Lapin, CSc z Fakulty matematiky, fyziky a informatiky. Morálne korene ekologickej krízy pomenoval ThDr. Ing. Vladimír Thurzo, PhD., dekan našej fakulty. Právne aspekty ekologickej problematiky analyzoval Mgr. Martin Dufala, PhD. z Právnickej fakulty. Na ekologické konzekvencie Ježišovej kázne na vrchu upozornil doc. Mgr. Ondrej Prostředník, PhD. z Evanjelickej bohosloveckej fakulty. Ekologické aspekty v dielach východných otcov priblížil PhDr. Igor Haraj, PhD. z Filozofickej fakulty.

Aktuálne výzvy pre kresťanský i nekresťanský svet plynúce z pertraktovanej problematiky predostrela RNDr. Andrea Novomeská PhD. z našej fakulty.

Jednotlivé príspevky sa hlbšie rozvinuli v plodnej diskusii v závere podujatia.

BADÍN

Prednáška *Šírenie kultúry života*

Dňa 16. marca 2016 na pôde Kňazského seminára sv. Fratiška Xaverského v Bádíne predniesol svoju prenášku *Šírenie kultúry života* americký kňaz Shenan Boquet, prezident medzinárodnej organizácie *Human Life Interational*. Vo svetle encyklik *Humanae vitae* od Pavla VI. a *Evangelium vitae* od Jána Pavla II. akcentoval úlohu každého kresťana pri šírení posolstva o dôstojnosti ľudského života.

AUTORI PRÍSPEVKOV

THLIC. MARTIN BOŠANSKÝ, Teologický inštitút RKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre, Samova 14, 949 01 Nitra, mbosansky@gmail.com

DOC. PHDR. EMÍLIA FULKOVÁ, CSC., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Emilia.Fulkova@frcth.uniba.sk

PHDR. OEGA GAVENDOVÁ, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Olga.Gavendova@frcth.uniba.sk

MGR. RÓBERT HORKA, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Robert.Horka@frcth.uniba.sk

RNDR. ANDREA NOVOMESKÁ, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, anovomeska@gmail.com

MGR. MATEJ PINKAS, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58, Bratislava 1, pinkas1@uniba.sk

THDR. TIBOR REIMER, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Tibor.Reimer@frcth.uniba.sk

MGR. ING. PETER ŠANTAVÝ, Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Peter.Santavy@frcth.uniba.sk

THDR. ING. VLADIMÍR THURZO, PHD., Rímskokatolícka cyrilometodská bohoslovecká fakulta Univerzity Komenského v Bratislave, Kapitulská 26, 814 58 Bratislava 1, Vladimir.Thurzo@frcth.uniba.sk

PROF. THDR. MARIAN ŠURÁB, PHD., Teologický inštitút RKCMBF UK pri Kňazskom seminári sv. Gorazda v Nitre, Samova 14, 949 01 Nitra, Marian.Surab@frcth.uniba.sk

